

Zr

H. v. ... 691. f.

SAMUELIS PUFENDORFII
COMMENTATIO

SUPER

INVENUSTO
VENERIS

LIPSIÆ

PULLO,
VALENTINI ALBERTI
PROFESSORIS LIPSIENSIS

*Calumniis & Ineptiis
opposita.*

FRANCOFURTI ad MOENVM,
Sumptibus FRIDERICI KNOCHII,

Anno M DC LXXXVIII,

29
28

SAMUEL RUFFINO
COMMENTARIO

IN VERTUTE

DE NITRO

LIBRO I

DE NITRO

VALENTINI ALBERTI

PROFESSORIS

PHYSICAE

ET

FRANCISCO RUFFINO
FRIDERICI KNOX

ANNO MDCCLXXVII

*Joannes de Launoy Theologus Parisinus de varia
Fortuna Aristotelis in prafat.*

Non omnes qui buscum agitur veritatem puram a-
mant, aut ferre volunt. Quin etiam ea in manife-
stam lucem prodita expallefcunt, immurmurant, ma-
ledicunt, tumultuantur, suoque exemplo docent,
imperitis hominibus nihil esse crudelius, & dum ac-
cedit fucata pietas, ne pilus quidem ullas superest
ad augendum tantæ iniquitatis fastigium.

*Ioannes Christophorus Becmannus Professor Francofurtanus in
Parallelis Politicis p. 5.*

Dolenda certè rei literariæ ista infelicitas, qua gloriæ nobis verti-
mus, si quid boni ab aliis prolatum impetere possimus: quasi vero non
omnibus nobis in excitanda è ruderibus imagine divina laborandum
fit, quod certe non subtrahendo rebus inventis, sed addendo effectum
dabitur: Mechanici longe melius in rebus suis versantur, quibus, si
bonæ frugis sint, non rem ab aliis suæ sortis male gestam carpere, sed
eandem etiam perfectam magis perficere curatio est. Unde & tan-
ta rerum à Mechanicis dependentium nostro tempore sublimitas. At
nos meliorum haut quaquam satagentes satis nobis ducimus aliena re-
futasse. Sic quid res non sit, scimus cum ignarissimis, quid vero de-
mum sit, æternum ignoramus.

Res mira atque inaudita! Venus dearum quondam formosissima,
tot per secula male comparato connubio Mulciberi juncta, ex hoc nul-
lam unquam prolem, ex adulteris non paucos genuisse memoratur: ut
quæ aliis maritis lætitiæ esse causa solet uxorum fecunditas, huic dolo-
ris atque ignominia foret. Sed nunc demum senio gravem, & de ad-
sciscendo extraneo hærede, cui forcipes malleosque relinqueret, agi-
tantem Venus sua vetula jam atque edentula, cum rugæ machos du-

dum protelassent, immenso gaudio perfudit Lipsia gravida facta, quando à cæna Platonica reversus flore Liberi, Zythique distentus *oprtatos dedit amplexus, placidumq; petivit Conjugis infusus gremio per membro soporem.* Toto gestationis tempore uti singularem semper præ se tulit solitudinem Vulcanus, velut de forma prolis suæ parum ampli auguratus; ita cum jam Junonem Lucinam inclamari audiret, Musis alioquin semper aversus, repente poëtico æstro tangi cœpit, raucaque voce insonuit: *nascere cœce puer, claudi patris excrementum!* Liquidius mox fuit gaudium, quando in conspectum ipsius allatus est puer, quem hic statim vere suum, & citra dubitationem genuinum recognovit, deformitatem ac sordes ipsius mire exprimentem, & qui ubi paululum adolesceret citra formæ jacturam purgandis à fuligine paternæ officinæ caminis adhiberi posset. Cum de imponendo nomine anquireretur, pater quidem in hoc renovari cupiebat memoriam Cæci filii quondam longè dilectissimi ab Hercule indignis modis interempti. Sed prævaluit matris ratio, ut quia proles ista nil materni decoris præ se ferat, saltem à fratris uterini blando vocabulo quantulumcunque gratiæ mutuaretur. Cæterum quanquam Vulcanus ipse hac sibi prole mire placuit; aliis tamen novo isto Erote conspecto in mentem venit illud Philosophi pronunciatum, cum puerum stupidum, & mentis parum compotem vidisset; *hunc quidem pater ebrius sevit.* Nam & istum genitum adparebat, dum patri uno & altero congio vini cerevisiæque tumentis *claudicat ingenium, delirat linguaq; mensq;.* Alii in hunc Erotum mire quadrare cavillabantur illud Comici: *in Amore omnia insunt vitia, injurie, suspiciones, inimicitie.* Ejus tamen rei causa non statim adparebat, quare Vulcanigena iste Eros importuna gesticulatione, ac molestis morsificationibus, orisque proterve distorti deformitate simiæ potius catulū, quam Cupidinem referret; nî quidam monuissent, Vulcanum à simiis nutritum atque educatum. (vid. *Natal. Comes Mythol.*) Unde verosimile esse, è nutricis lacte aliquid morum simialium in Vulcanum, & ab hoc in Erotum derivatum. Quam ob causam etiam, quia Eros iste simioformis sat feroculum se ostendit, atque altius imprimere dentes conatur, scutica nimirum accipienda fuerit, & extantiores dentes excutiendi, ut probe contusa & exarmata bestiola deinceps molesta esse desinat.

Sci-

Scilicet cum spes esset tandem aliquando importunæ liti finem imponendi, Valentinus Albertus, totiens licet repullus, rixositati suæ impetare non potest, quo minus dudum ad fundum usque discussas & evisceratas cavillationes denuo instauret, ac novis accumulatis injuriis respondendi necessitatem imponat. Quibus intemperis hominem agitari, aut quem fructum ex ejusmodi descriptione captare credamus? Nam gratis quidem ludibrio se orbis literati exponere manifestè deliri hominis videbatur. Sine dubio igitur præcipua causa ab *interesse* derivanda fuerit, cujus cupiditas tantopere animo Alberti infixæ est, ut etiam summas rationes non solum religionis Pontificiæ, sed & earum, quæ ab hac discesserunt, stolidissimo libello ad *interesse* referre conatus sit. Sortitus fuerat iste spartam valde quidem jejunam & sterilem, tum & cum primis tristem atque inamœnam, quæ nec lucri ansam, nec famæ parandæ præbebat. *Triste solum, sterilis sine fruge, sine arbore tellus; Frigus iners: illic habitant pallorq; tremorq;, Et jejuna fames.* Sane Lipsiæ Collegia Logica & Metaphysica, vix quadrante æstimantur; & si publice juxta privatimque eadem cantilena fuisset cantanda, brevi occisura erat *miserum crambe repetita Magistrum*. Igitur alia hedera erat suspendenda, quo nummos semunciales in casses pelliciendi occasio foret. Cui fini Juris Naturalis disciplina maxime idonea visa fuit, in quam cognoscendam ab aliquo tempore juvenus sat prona fuit deprehensa; etsi alias neq; insignem aliquam operam iste circa eandem posuisset, & quæ publice injuncta erat functio huc non traheret. Ista collegia ut cum aliqua juvenum frequentia, & non sine strepitu institui possent, his intentanda erat alicui scriptori in eo genere non plane obscuro; tum novi aliquid comminiscendum, ut imperiti adolescentes, dum inusitados, & nemini antea cognitos sapientiæ thesauros heic effosuros se credunt, eo promtiores ad prænumerandum didactum redderentur. Ac ne per invidiâ veteri amico obtrectare videretur in eo loco, ubi nec huic amici desunt, orthodoxiæ vocabulum obtentui sumere placuit, velut quæ reliquis omnibus respectibus prævaleat, & quæ periclitante vel paventes in crucem agere fas piumque sit. Isthanc viam ubi semel ingressus fuisset Albertus, *interesse* requirebat, ut quæ ratiocinia deficerent, calumniæ, & cavillandi impudentia in subsidium vocarentur, ne cum autoritate dulcis lucri proventus intercideret. Ac ne tandem aliquando vitilitigandi pau-

fa fieri posset, jam quoq; facem, & *atro Lumine fumantes fixit sub pectore redas* heros, cui, si ex elogio ALBERTINO menturari debeat, nec antegressa secula parem viderunt, nec futura visura sunt. Quem tamen, si quid adhuc lava sub mamilla salit, credimus insipidis juxta & enormibus parafiti sui elogiis rubore suffundi, atque indignari. Nam ut condonemus, nec *inter nobiles doctiorem*, nec *inter doctos nobiliorem* unquam extitisse, ac totum qua patet literatum orbem tribus scriptis Teutonice lingua ab ipso editis mire fuisse illustratum, sic ut qui vel eam linguam non intelligunt, vel ista scripta non legerunt, in tenebris sedent, & umbra mortis: quis sine risu legere potest illud *Bonorum omnium Asylo*? Sane ut infelicibus, facinorosis, aut obæratibus asylo opus sit, frequens est. Sed ut omnes boni asylo indigeant, non nisi tunc contingere potest, quando quicquid est Principum repente in tyrannos degenerent, ac ad virtutem excindendam incumbere cœperint. Quae calamitate tamen si genus humanum obruendum sit, vix puto bonos omnes Meuselvici satis tutum refugium inventuros. Sed quicquid hujus sit, isthoc *divinae veritatis propugnaculum*, *Iustitiae humanae oraculum*, *Seculi miraculum* factum jam quoq; est litis Albertinae spiraculum, ac *vera asilus*, *æstron Graeci cognomine dicunt*, *Asper*, *acerba sonans*: quo tota *exterrita sylvis Diffugiunt armenta*. Ab hoc quippe postquam Compendium Albertinum inter insignia columina reputatum fuit, quae in ruinam vergens res Christiana cum primis fulciatur; jam non amplius induciis aut paci locus est, quin ne temperamento quidem è statu paradisiaco promananti. Hoc titulo quoque opinor quicquid calumniarum & mendaciorum in me spargetur, apothefi mactabitur, velut stabiliendo Christianismo adhibitum. Tanto enixior mihi opera danda est, ut Alberto demum larvam detraham, & quid iste sub talari pallio inscitiae atque malitiae tegat, in apricum producam; tum & recentem illum Erotem Vulcanigenam ita deplumatam dem, ut longe deinceps ipsi sit futurum spicula veneno tineta in me torquere.

In fronte igitur pusionis hujus adparet nescio quæ pustula sat purulenta, morbinon optimæ notæ indicium. Eridem Scandicam dicit ab Erote Lipsico repelli cū *convitiis & erroribus* suis *mascule*, *modeste* tamen. Albertum à me convitio adpersum nō meminisse; nec si indolem scriptorum ipsius paulo significatiore vocabulo notavi, id statim pro convitio habent.

habendum fuerit. Primos Eridis autores, Indicis Novitatum compilatorem editoremq; eorumq; in me ausa propriis nominibus expressi nō supra meritum, nec præter fas. Sane qui alterum convicerit res ipsius clanculum subduxisse, si eundem furem nuncupet, neque convitium dicit, neque injuriam facit, sed hominem debito elogio designat. Homines autem rudes, qui per malitiam inscitia mixtam tumultum movent, paulo asperiore sale defricare etiam inter humanitatis officia habetur, ut stolidus fastus ac petulantia istis decedat. Sicuti contra adulando & excusando alterius stultitiam aut improbitatem alere in vitio est. Neque vero ipse Albertus, qui status integri exemplum seculo exhibere studet, indecorum sibi duxit, adversarios suos Pontificios *scurrarum* vocabulo non sane honoris gratia insignire; præsertim cum id negotiū huc plane non spectet, & post tantū temporis spatium, rixa dudum oblivione sepulta, irarum fluctus in animo viri paradisiaci dudum cōsedisse debuerint. Id tamen vellem liquidius fuisse expressum, num Alberto propositum fuerit propriam duntaxat causam agere, an vero cæterorum quoq; patronum se ferre, qui me impugnaverunt. Hi enim cū calumni publicæ sint convicti, eoque nomine pœnas dederint, si Albertus nunc eorum facinus defensum eat, recusare nō poterit, quo minus in partem sceleris ab istis patrati, meritorumq; elogiorum veniat. Sed si istorū flagitium à se improbari, ac suam duntaxat causam cordi sibi testetur, facile concedere possum, ut paulo remissioris malitiæ gradu defungatur; etsi & ipse in id omnes nervos ingenii, quod sentio quam sit exiguum, intendat, ut fallas sententias mihi affingat, id est, ut calumniatorem agat. Ab errore nemini mortalium privilegio aliquo cautum est, ne isti quidem Alberto, qui *Magno Major habetur*; præsertim ubi quis circa res obscuras, difficiles, & nondum ad liquidum deductas versetur. Circa quas uti aliquando impegisse apud bonos facilem veniam habet; ita eo nomine statim alterū insultare dira inhumanitas est. Enimvero erroris aliquē circa divina dogmata, & qui scripturarū divinarū tradita falsi arguat, insimulare, atrocissima est accusatio; quā si quis idonee demonstrare haut queat, summam injuriam intulisse, calumniamque exercuisse censendus est.

Quod crimen ab Alberto in me admissum & antea ostensum, & deinceps clarius demonstrabitur. Et eo impudentior conatus fuit istorum calumniatorum, quod inter præcipuas causas susceptæ à
me

me circa Jus Naturale (criptionis fuerit, ut ab omnibus quaestionibus Theologicis eam disciplinam separarem, eoque ipso eandem extra fluctus disceptationum Theologicarum, ac Theologorum supercilium atque censuram subducerem. Quos uti merito honore libenter afficimus, quamdiu intra limites officii sui versantur; ita si, dum falcem in alienam messem mittunt, prout patet retundantur, injuriam sibi factam queri non possunt. Cur enim Albertus non maluit Collegiis Theologicis, quam Juris Naturalis se jactare? Ast si quis privatus Doctor, ut ut cathedram orthodoxam calefaciens, alterum statim erroris ideo insimulare volet, quod hic in uno vel altero capite à dictatis ipsius & collegiis manuscriptis etiam Philosophicis dissenserit: eidem prius demonstrandum fuerit, quicquid divinæ humanæque sapientiæ extat pectoris sui scrinio contineri, ac præter Alberti cujuscumque placita sapere nefas esse. Quam *masculè* Albertus hoc scripto rem gesserit, in progressu adparebit. Haftenus equidem causam suam sat aniliter egit. *Modestiam* ab ipso adhibitam ita conabimur exprimere, ut ne in ære ejusdem mansisse videamur. Obiter quoque notari velim novam inscriptionis formulam: *Alberti Eros Lipsicus; scriptus est ad Seckendorffium.* Hanc elegantiam sine dubio eruditi deinceps, repudiata vetere & nativa formula, magno cum applausu recipient.

Cæterum *Præfatio ad Lectorem* non nihil modestiæ præ se fert, & candoris, dum citra ambages exponit, in quonam proprie cardo controversiæ nostræ vertatur. Ubi id quidem credat, qui potest, quod Albertus negat è studio partium, aut rixandi libidine suam se sententiam totiens defendere. In medio quoque relinquo, quod dicit: *de veritate sua sententia per conscientiam suam sibi certissime consistere.* Et si non immerito quaeri possit: quisnam Alberti conscientiam fecerit veritarum theoreticarum regulam? Aut num ideo *simiæ* catulus revera sit pulcerrimus, qui matri talis videtur? Sed quod Albertus jactat, suo se modo philosophandi reperisse aliquid toti *Rei publicæ Christianæ* utile; id vero est aliquid, de quo *Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est.* Quanquam enim revera controversia inter nos præcipua sit de fundamentali propositione (non hypothese, quæ a *distā* plurimum differt, uti infra ostendemus,) in disciplina Juris Naturalis: tamen quia hac occasione ad universam philosophandi rationem delapsi sumus, non inficior,

ficio,

46) 0 (35

ficior, me ab Albertina methodo dissentire, necdum perspicere, quid rei Christianæ interfit, si Theologiam Philosophiæ, revelationem rationi immisceamus, & è sacris literis hypotheses petamus, quibus disciplinæ philosophicæ superstruantur. Sane non memini, Dominos Professores Jenenses, cum lauream Philosophicam mihi conferrent, ad ejusmodi philosophandi modum me adstrinxisse. Quin contra censeo, quemadmodum ubi theologari placet, ad solam revelationem cõfugiendum est, sequestrata ratione, si quid adversus istam scrupuli movere audeat; ita si quis philosophari instuat, ei sanæ rationis usum, & solertem naturæ rerum contemplationem adhibendam, nec opus esse, ut divinas literas in subsidium advocet, atque inde hypotheses petat. Idque quia Deo non fuit propositum, dum viros sacros inspirat ad scripto consignandos libros Biblicos, dogmata philosophica homines docere, sed viam ad salutem æternã humano generi pandere. Hisce libris inspersa hinc inde sunt nonnulla ad disciplinas philosophicas spectantia, non quidem philosophico modo accurate deducta, sed prout in sensus & notitiam populi incurunt. Circa quæ divinitus falsi quid traditum fuisse, nemo sanus aut pius asseveraverit. Nec tamen cordatus quispiam abnuerit, quin nonnullæ ibi reperiantur dictiones communi populi usu tunc receptæ, quæ ad *ancientiarum* philosophicam parum quadrant. Etsi ideo Scriptura sacra erroris aut ignorantia infimilari non potest aut debet; quia cum ad populum loqueretur, non poterat aliter quam ad hujus captum loqui; & incongruum plane fuerat futurum, circa talia scholas quasdam Philosophicas scriptis divinis immiscere. Sic si Cõcionator ad populũ verba faciens, ubi mentio incidere de locu Petri, quã Salvator noster à febre curavit, vellet digressionem facere de natura & differentia febriũ, de fermentatione, de causis intensiõnũ & remissionũ in febribus, de venæ sectione, de virtute radicis Chinæ Chinæ, & similib. etsi hæc omnia verissima & argutissima essent, ab auditorib⁹ tamẽ plane delirare censebitur. Sic quis adeo insaniverit, ut putet, Deũ qui omnia numero, pondere, & mensura fecit, ignorare accuratam proportionem diametri ad peripheriam? Et tamen manifestum est, illam non esse accurate talem, qualis est 10. ad 30. Etsi qui proxime ad eã accedit, populari sermone talis exprimat 2. Paral. IV. 2. 1. Reg. VII. 23 Quia nempe ejusmodi minutia, ac fracturæ numeroũ atq; mensurarũ in sermone populari non attendantur, Et tamẽ si quis secundũ *ancientiarum*

B

ma-

mathematicam id dictum accipere velit, ac istud velut hypothesin è sacra Scriptura petitam Geometriæ substernere aggrediatur, dubium non est, quin quicquid operationum & demonstrationum ex eo principio deductum fuerit, falsum sit futurum. Sic quis dixerit, Deum hominis conditorem ignorare, ubi animæ humanæ sedes sit, & ubi ea præpuras suas operationes, quas inter & cogitationes sunt, exferat? Et nihilominus nemo Medicorum se irreverentem credit in Deum & sacram Scripturam, si animæ rationali sedem non in corde, sed in cerebro assignet; sicuti & omnes sentimus, cogitationes nobis per cerebrum, non per cor volitari. Scilicet quia frequentissima sacris literis dictio cogitationes cordis non secundum *ἀνεξέλικται* Anatomicorum cupienda est, sed populari sensu de cogitationibus occultis, & quas omni studio dissimulare quis studet; sicuti cor in centro velut corporis humani occultatur. Quod si tamen aliquis Medicis hanc hypothesin tanquam è sacris literis petitam utique obtrudere conetur: cor esse sedem cogitationum & animæ rationalis, Medici quidem primo istum in theatrum Anatomicum adducunt. Si ne sic quidem adquiescat, elleboro purgandum censebunt. Unde in ejusmodi effatis Scriptura sacra non quidem è Philosophia & rerum natura corrigenda, multo minus erroris arguenda, sed duntaxat dextre explicanda est, nempe eo loco adhiberi dictionem popularem, non quæ ad subtilitatem philosophicam exasciata sit. Unde etsi alias auctoritati Papæ à me nihil deferatur; non tamen improbare possum censuram illam Alexandri VII. super hypothesi Copernicæ: si ex natura rerum & ratione citra controversiam demonstrari possit terram moveri, id non fore contra Scripturam sacram: quia eo casu phrasæ Scripturæ de motu Solis essent explicandæ populariter & secundum apparentiam. Unde commento suo, quo tantopere sibi placere videtur, Albertus neque religioni Christianæ, neque Philosophiæ consultit. Nam si talia dicta mordicus pro hypothesibus disciplinarum philosophicarum venditare instituat, ab omnibus cordatis ineptire, & auctoritatem divinarum literarum prostituere censebitur. Et uti sententiæ philosophicæ, quæ rationi & naturæ rerum congruunt, haut eo minus veræ sunt, licet in sacris literis non extent: ita si quæ ibi sententiæ philosophicæ reperiuntur, eæ ad sanam rationem & naturam rerum exigendæ sunt, ut constat, populariter, an secundum *ἀνεξέλικται* philosophicam

capiendæ sint. Unde non adparet, cui bono fingatur aliqua Philosophia Christiana, cujus hypotheses è sacris literis sint transsumendæ. Ne nunc dicam, quod ratio, quæ Philosophiæ genuinum principium est, velut rerundatur, si alligetur ad principia inde petita, ubi rationi locus non relinquitur, & ubi illa captivanda est sub obsequium fidei. Quæ cum ita sint, arbitramur Alberti pronuntiatum contradictionem implicare: *quantum possit Philosophiam ex amussim conformandam revelationi divina.* Sane enim veritates philosophicæ non sunt objectum revelationis divinæ, seu Deus non ideo peculiari modo hominibus se revelare voluit, ut ipsos talia doceret, quæ antea per rationem, & inspecta rerum natura cognoscere dabatur; sed ut viam salutis æternæ rationi incognitam eis ostenderet. Et quæ huc spectant proprie sub revelationum censum veniunt, non autem si quid præter & extra hunc finem è communi vita, ac natura rerum divinis passim libris inspersum legitur. Sicuti nemo puto revelationem divinam dixerit, quod in sacro codice volucres cœli nidos habere dicuntur. Igitur cum revelatio divina, & Philosophia circa diversa objecta versentur, hæc cum illa conformari nec potest, nec debet, non magis quam Jurisprudencia ad Medicinam. Quod si tamen quis illa, quæ præter & extra revelationem in divinis literis occurrunt, cum philosophicis placitis conferre velit, nemo id quidem prohibebit, dum modo nec populares sententias pro theorematibus philosophicis nobis impingat, aut hypotheses parum congruas disciplinis philosophicis inferciat, nec eos, qui librum Scripturæ usui theologico, librum naturæ & rationem usui philosophico unice adplicant, velut profanos homines diffamet, aut quod maximum est, illis per summam impudentiam theses sacris literis adversas affingat. Uti quidem Albertus neque mascule, neque modeste, neque pro viri boni officio facit, dum ait: *me contra manifestum sacre Scripturæ in eo, quod assumere figmentum de primo homine valde misero, meamq; ei socialitatem applicare.* Est inter alia crumenæ sectarum artificia & hoc, ut ubi jam jam in flagitio sunt deprehendendi, repente surdos se fingant, quo supervenientium quæstiones eludant. Ita & calumniatores ac vitiligatores quandoque stuporem simulant, velut partis adversæ responsionem nõ percepissent, quo non desit occasio ad nauseam usque repetitos coccyismos recinere. Sane vocabulum *fingendi* diversos habere significatus, quorum respectu

fingere aliquando illicitum, quandoque licitum sit, satis jam à me incul-
 catum fuit. *Erid.* p. 357. Ac nihilominus Albertus dudum à me jugula-
 tam calumniam revomit, eoque & mihi necessitatem infert decies in-
 gesta summo cum tædio repetendi. Fortasse tamen magis ad captum
 Alberti fuerit, si dicamus, aliud esse fictionem positivam seu categori-
 cam, aliud suppositivam seu hypotheticam. Prior est, si quid falsum ex-
 cogitatur, quod pro vero venditur; uti Pontificii purgatorium finxe-
 runt, quod simplicibus pro vero obtrudunt. Posterior autem est, si tan-
 tis per aliquid supponitur, non ut pro vero assumatur, sed ut consecutio-
 nes rerum inde illustrentur. Quæ cum in docendo insignem usum,
 incommodi nihil habeat; nemo hæcenus ita deliravit, ut vel eam fi-
 ctionem damnaret, vel alteri ob eandem adhibitam tam inficetam di-
 cam scribere ausus sit. De cætero ubinam ego finxi, i. e. pro vero
 venditavi, primum hominem, i. e. Adamum cum comparè Eva fuis-
 se miserum, in eo nimirum statu, in quo initio à Deo revera consti-
 tutus erat? Ubi *fingo*, i. e. falsum hoc tanquam verum statuo, pri-
 mævam conditionem primi hominis fuisse miseram? Aut num fin-
 git aliquid scripturis divinis adversum, qui tradit: eos, qui sacram
 cognitione literarum destituti primos homines è terra prorepisse
 conceperunt aut finxerunt, non potuisse non istis tribuere statum
 miserrimum? Aut qui dicit, si fingas, si concupias, si cogites, ho-
 minem sine auxilio Dei & hominum nescio unde in mundum proje-
 ctum, ejus status erit miserrimus? Sane ipse Albertus millies dixit,
 si asinus volat, habet pennas; cui æquipollet; si fingamus asinum vola-
 re, idem habebit pennas. Ast num ideo molitor Thomanus un-
 quam in jus Albertum eo nomine vocavit, quod asinos ipsi alatos fin-
 gat, qui cum faccis alio sint avolaturi? Aut num quis Alberti auditor
 tam simplex fuit, ut ubi pennæ asinæ venales extarent, inquireret?
 Sane qui per quadrantem seculi Logicam publice ac privatim cantil-
 lavit, non potuit non auditoribus suis infinities inculcasse; in ejus-
 modi propositionibus non attendi utrum antecedens sit verum, an
 minus, sed sufficere, si eo posito inde promanet consequens. Imo
 in ipso Compendio Orthodoxo, quod Venere & Cupidine autore
 conditum esse indicio est, quod viri tanto impetu ad idem osculan-
 dum ruunt, idem ratiocinandi modus occurrit pag. 139. *Finge per im-*
pos-

possibile, extitisse tum tantum hominum numerum, quantum ad possidendum terrarum orbem fuisset requisitus, singulis domini partem aliquam concedere opus habuisset protoplastus. Non opus autem est, ut *res per impossibile* semper addat, qui mavult Ciceronis, quam Alberti Magni dictionem imitari. Quae de re pluribus infra erit agendum, ubi crassam istam calumniam cum omnibus fibris radicitus evellemus. Unde & ultro corruit calumniae istius corollarium; *me haut invitum aliis permittere meo exemplo, ut in doctrinis philosophicis fingant sacris literis adversa.* Enimvero ego neque finxi aliquid sacris literis adversum, neque aliis ad eiusmodi fictionem autor sum. Id duntaxat optaverim, ut si cui philosophari sit propositum, ne farraginem quandam e Theologicis & Philosophicis doctrinis misceat. Ex quo quanam philosophandi licentia, damni quid producere apta, proveniat, ego quidem perspicere non possum. Nam hoc modo sacris literis sua perstat autoritas, ususque earum integer servatur, iustoque loco adhibetur. Et ratio veterum magistrorum servitio exsoluta campum nanciscitur, ut opera curiosae inquisitionis in naturam rerum, vitaeque humanae compagem penitus admiranda divinae potentiae & sapientiae introspeciat, ac solidas de rebus sententias fovere discat. Sane revelationem Deus certis terminis circumscripsit, ei que addidit quid, denique vetuit. At solertiae rationis & ingenii humani ut quousque possit progrediatur, & in Creatoris gloriam, ac humani generis decus & insigne emolumentum redundat. Nisi vero reliquas artes quotidie novis inventis enitescere praeclearum habetur, solam Philosophiam in sterquilinio Aristotelis aeternum volutari par est. Et cur non etiam Medicinae interdicitur, ut ne quid supra Scholam Salernitanam sapere audeat? Et cum laudandum ducamus agricolam, si fertilem agrum tritico conferere malit, quam avena aut ervo; cur vitio vertamus ingenii discendi cupidis, si circa solidam rerum investigationem occupari malint, quam inter spinosa & pulverulentae vocabula, rerum inania, aetatem consumere? Allegantur tamen ab Alberto *Hobbesius* & *Cartesius* velut insignia exempla eorum, qui philosophandi licentia abusi Philosophiam *fictionibus* impleverint. Ubi illud primo valde dubium mihi videtur, tum Albertus unquam utriusque scripta legerit, eorumque sententiam recte perceperit.

Nam infinitis experimentis mihi constat, quo atrocius quis in istos Philosophos declamat, eo minus eum nosse, quid iidem doceant. Prout & non ita pridem apud magnū Principem Theologus quidam primarii ordinis admodum turpiter se dabat, dum Cartesium accusans ac interrogatus, quidnam pravi iste doceret, nil aliud respondere posset, quam eundem tradere, nihil omnino esse credendum. Scilicet quia aliquando audiverat, à Cartesio doceri, solide philosophaturum mentem ab omni præjudicio liberare debere, eoque de receptis dogmatibus dubitandum, eaque ad examen revocanda. Sed fingamus per impossibile, Albertum utriusque sententiam callere velut unguis digitosque suos; non tamen inde habebit aliquid idem, quod jure mihi objiciat. Quid enim ipse de Hobbesio judicem, abunde à me expositum est; nec cordatos plus à me desiderare arbitror. Eum me *diligenter legisse* non inficior, nimirum quia Apostolus dixit: omnia probate; quod bonum est tenete. Sane & falso ab isto tradita multum mihi lucis attulere ad complures veritates eruendas aut stabiliendas; & illa ipsa falsa nemo in Germania me solidius destruxit. In Cartesii autem verba non magis quam in cujusvis alterius juravi. Sed nisi istius viri ingenium aestimarem, ac placita ejusdem, universamque philosophandi rationem Aristotelicis longe præferrem, idem mihi exprobandum esset, quod Alberto, si rastrum Lipsicum cerevisiæ Serevestanæ, aut rapas & brassicam turdis atque alaudis antehaberet. Ac non exiguum operæ pretium facturus sit, si quis è Cartesii osoribus distincte orbi erudito velit exponere, quidnam in ejusdem Philosophia sit reprehendendum? num methodus philosophandi in universum? num quæ is de Deo & anima tradit? num doctrina de homine? aut de passionibus? num hypothesis physica? num quæ ad Geometriam & algebram spectant? num hæc omnia, aut singula in universum; an certa ex iisdem loca? Nam ejusmodi distincta accusatione instituta non defuturi essent, qui responderent. Sed nunc si istos homines urgeas, ut ad peculiariora descendant, demum isthanc confessionem exprimis: Cartesium equidem ipse non legi; audio tamen multos de eo male sentire, qui fortasse & ipsi judicium suum ignorantiam superstruxerunt. Sane meminicum Jenæ agerem, Professore ibi fuisse, qui cum de Cartesio mentio injiceretur, ingentes cachinnos tollere solebat, vel-

ut

ut stupidissimus iste, & insanissimus mortalium fuisset; cum
 tamen constaret, bonum illum Professore[m] ne unicam quidem
 paginam in Cartesio legisse, nedum intellexisse. Igitur & Albertus,
 & alii id genus homines dictum sibi putent: incivile est judicare causa
 non penitus cognita & perspecta. Addit tamen Albertus, ab istorum
 virorum, Hobbesii & Cartesii *κακοζήλια* Lipsiæ parum fuisse periculi,
quia non fuerint cives nostræ Ecclesiæ, quam rationem ego veram non
 cenleo, cum plurimi scriptores Pontificiis ritibus addicti, qui vulgarem
 Philosophiam tradunt, juventutis manibus Lipsiæ terantur. Sed pri-
 mariam causam ejus rei hanc puto, quia Cartesius subtilis est & difficilis,
 cujus placita promte percipi nequeunt, nisi quis modo demonstrandi
 mathematico adsuetus fuerit; id quod inter veteres magistros rarissimū
 est. Cum itaque illa Philosophia sine solerti manu ductore addisci ne-
 queat, ac nemo sit, qui eam docere audeat, quin plurimi in eandem in-
 vehantur; quæ via superest adolescenti, ut Lipsiæ ejus Philosophiæ no-
 titiam haurire queat? nisi forte ad Medicinam sese adplicuerit. Nam
 eo perversitatis, proh dolor! prolapsi jam sunt omnes per Europam Me-
 dici, ut Cartesianam Philosophiam pluris quam Aristotelicam faci-
 ant; quos & dudum credo anathemate perculissent Magistri nostri, nisi
 istis in promptu foret vindictæ sumendæ facultas, ex Hypochondriis la-
 borantes sine ope destituere. Sed nec illud insuper habendum puto,
 quod cum infiniti fuerint Aristotelica prius Philosophia imbuti, qui
 post ubi Cartesianam degustare cœperint, illa abdicata huic se plane ad-
 dixerint; contra quantum mihi constat nullum exemplum detur ali-
 cujus philosophiam Cartesianam docti, qui hac deserta ad Aristotelis
 castra transfugerit. Quid causæ subesse dicamus? Num omnes isti
 fuere ingenio ita depravato, ut relicto meliore deterius amplexi sint?
 An Philosophiæ Cartesianæ peculiare quædam illecebræ insunt, aciem
 ingenii obtundere aptæ, ut veritatem perspicere amplius nequeat? An
 vero Philosophia Cartesianæ habet aliquid argutius, nitidius, ac naturæ
 rerum accommodatius, quam qua hætenus scholarum parietes resonu-
 erunt. Quicquid tamen hujus sit, nescio sane, quo jure istorum viro-
 rum invidia fraudi mihi esse, ac me prægravare debeat; cum ego collato
 pede in Hobbesium pugnarim, Cartesius autem Philosophiam mora-
 lem non attigerit. Enimvero quid illi faciant, qui extra Ecclesiam no-
 stram

stram

stram sunt, Alberto parum curæ videtur esse. Ast Pufendorffio libertate philosophandi utique interdendum est, cui & nullo modo à Philosophia Alberto probata discedere fas est, idq; quia Ecclesiæ Lutheranæ membrum est. Studiosos enim Lipsientes facile ea cogitatio subire potest: si Pufendorffius non damnatur, quia non credit in Compendium Albertinum; ideo nec nos damnabimur, si tempus, & nummos nostros ad alios usus, quam collegium Compendii Albertini impendamus. Cæterum ego non memini me legisse, ubinam Augustana Confessio suos sequaces ad certam sectam Philosophiæ, aut certos autores philosophicos adstringat. Deinde certissime mihi persuadeo, posse dogmata nostrarum Ecclesiarum contra quosvis dissidentes defendi non minus si Cartesianam, quam Aristotelicam & Scholasticam Philosophiam profiteamur. Nam nec dextre minus ratiocinantur Cartesiani, nec minus sensa sacrae Scripturæ ope linguarum & bonæ interpretationis eruere possunt, aut propositiones theologicas idoneis terminis exprimere; nec ita delirant, ut dogmata theologica ex hypothesebus Physicis demonstrare velint. Equidem in Gallia constat eruditos quosdam Pontificios id incommodum in Philosophia Cartesianâ notasse, quod ejus principiis stantibus non adpareat, quomodo dogma de transubstantiatione idoneo colore incrustari queat, & quod ullo sensu sano dici queat, substantiam perisse integris persistentibus accidentibus. Enimvero non credo ullum Theologum Lutheranum fore tam dementem, ut nostræ religionis interesse putet, quo fucos isti monstruosum suum dogma adornatum eant; aut orthodoxam doctrinam de sacra Eucharistia è Physica esse petendam. Denique non puto aliquem in nostram religionem tam iniquum esse, ut eam labem huic addictis adspargere velit, quasi γυναικίως Lutherani nota characteristica sit stupor & crassities, ac ultra tritam Philosophiam Aristotelicam nihil sapere. De cætero quanquam Albertus testetur, se non esse ex iis, qui μορμολύβεια sibi fingant: manifestum tamen est, à spectris ipsum agitari, aut per visiones eidem illudi, dum scribit; me hausisse πρώτον ψεδῶνον novaturientium incertum an è Cartesio, an Hobbesio, quod licitum sit fingere in Philosophia, tametsi contrarium in

sacris

Sacris literis descriptum extet. Nam hoc quidem figmentum nusquam in Cartesio & Hobbesio, multo minus in meis scriptis extat, ac revera *quod* Albertinum, & impudentissima calumnia est. Quale autem genus fictionis ego adhibui, ejus & in Theologia & Philosophia innocuus usus esse potest, quamdiu modus ratiocinandi per incommodum, aut impossibile licitus erit; de quo quid Aristoteles *priorum Analyt.* l. II. c. II. 12. 13. 14. tradat, Albertum fugere non potest; ubi nempe ponitur *seu fingitur id, quod quis evertere vult, deducendo hominem in mendacium confessum.* Sed & valde dubium est, utrum ingeniosi adolescentes majus operæ pretium facturi sint, si tabulis, collegiis Mstis, & libellis Alberto probatis mancipio se addixerint, totamq; in iis ætatem consumserint, reliquis omnibus velut veneno infectis procul habitis; an vero eam, quam ego secutus fui, studiorum rationem imitentur, & si quid melius aut solidius inveniant, quam quod à Magistris suis traditum fuit, ideo haut adspernentur; sicuti nec Albertus cerevisiam Eulenburgensem rejicit, eo nomine, quia Lipsica non est. Neque vero hoc modo statim in *effrenem philosophandi licentiam* abitur, quippe cum hæc potissimum in eo consistat, si quis per falsa principia philosophica, ac pravè applicata, mysteria religionis Christianæ impugnet, aut Rempublicam perturbare conetur, aut invita ratione digna indigna comminiscatur. A qua licentia toto cælo differt justa libertas philosophica, cui primo omnium divina revelatio, & leges Reipublicæ inter Sacrosancta habentur; de cætero assensus uni alicui scriptori mancipio non addicitur, sed à quibusvis tradita, ubi rationi congruerint, admittuntur, nec si meliora inventa fuerint, prius credita abdicare turpe habetur; tum opera datur, ut diligenti meditatione & investigatione in intima scientiarum, naturamque rerum longius penetretur. Eam viam insistentes Medici hoc seculo artem suam insigni modo perfecerrunt, & quotidie adhuc perficiunt. Per eandem scientia Physica admirando modo efflorescere cœpit, ad quam comparata scientia eorum, quibus summa probandi ratio hæc est, *habemus expressum textum in Aristotele,* ne triobolo quidem digna est. Ac nisi bona quædam ingenia frænum istud pedanticum abruptissent, ad mundi usq; finem Philosophi poma Aristotelica ad scarabæorum instar in circulū volvisent, scientia

C

rerum

rerum naturalium nihilum quidem promotum. Eodem modo & aliquid supra Ethica & Politica Aristotelis profectum fuit, nisi per Albertum in vetus ergastulum retrahatur. Neque vero quid ex hac philosophandi libertate damni in Ecclesiam aut Rempublicam redundet video, nisi quod id saepe contingit, ut si vetus quispiam Magister cum aliquo recenti Philosophia imbuto collidatur, isti mox aqua hæreat, ut quo se vertere debeat nesciat, attonitus veteres suas regulas inter quisquilias haberi. Quo & ipso dictatoria illa autoritas, qua isti homines hæctenus turgabant, in auras evanescit, & dictata, atque collegia Msta, quibus describendis miseri adolescentes tantum laboris insunserunt, ad piper involvendum adhibentur, aut alios usus, quos dicere nolo. Sed revera quoddamnum à Philosophia in Ecclesiam illatum est, id prioribus quidem seculis à Platonica, proprioribus ab Aristotelica Philosophia promanavit, è qua otiosi homines monstruosam illam & inquinatam Theologiam juxta ac Philosophiam Scholasticam concinnarunt. Quæ cum tam idoneum instrumentum præbeat Regno tenebrarum, hodie quoque in tanta luce nobilioris Philosophiæ ab ejus Regni propugnatoribus mordicus defenditur. Hujus quippe quam maxime interest, solidam notitiam rerum divinarum, ac quæ hujus ministerio accommodata est, sapientiã humanam alta caligine esse submersam, aut nõ nisi apud paucos hætere intimæ velut admissionis. Cum contra Ecclesiarum Protestantium interit, ut etiam omnes rustici & mulieres divinarum humanarumque rerum cognitione vel Albertum Magno Majorem superent. Quo magis à ratione alienum est, quosdam nostratum Theologorum tantos in simpulo fluctus excitare, quod bona ingenia aliquid supra tritam illam Philosophiam sapere velint. Nam illa ipsa est, paucis tantum hinc inde resectis & interpolatis, quam Albertus velut Palladium aliquod orthodoxis Academiis custodiendum contendit, & illa *via regia*, in qua omnes propugnatores Regni Pontificii inceserunt, & adhuc incedunt; à qua ne nostrates juvenes deflectant meliora sectati, Albertum scilicet *conscientia & officii ratio* subigit; ne forte exsurgant, qui veteris Magistri luminibus obstent. Provocat tamen ad *majorum suorum* autoritatem Albertus, quos *sapientissimos viros* deprædicat, qui ob causas gravissimas è *priscis gentilium Philosophis certum ducem discuntibus pariter ac docentibus*, nempe Aristotelem

ad.

adjunxerunt, putantes nimirum, vagum philosophandi genus, inutile prorsus atque noxium, optime hoc modo coerceri posse. Hoc loco non possum non laudare ingenuitatem Alberti, qui jam tandem sine circuitione veram causam adducit, quare nonnulla veteris pedanteriæ mancipia tam torvo vultu scripta mea adspexerint; nimirum quia istorum collegiis **M**istis parum convenire visa sunt. Enimvero scire velim, quinam fuerint illi homines sapientissimi, qui statuta Academiae Lipsicæ primum condiderunt? Qui utique vixerunt, antequam Vir Clarissimus Magister Irus Perlirus ejusdem illustre sidus fulgeret. Quo & tempore qualis cultus ibi fuerit, vel id indicio esse potest, quod colloquio in arce Lipsiensi inter D. Lutherum & Eccium instituto ex aliquam multis decuriis Magistrorum nemo repetiri posset, qui acta colloquii scripto excipere, seu protocollum concinnare nosset; id quod ex ipsius B. Hülsemanni ore audisse memini. Sed istis quidem hominibus ego facile ignosco, qui inscitia meliorū illi adhaerebant, qui tunc solus per omnes scholas rerum potiebatur. Nam ea sola aut præcipua est ratio istorum statutorum, quod præter Aristotelicum nullum tunc Philosophiæ genus esset cognitum; quod per Arabes in Hispania agentes in reliquam Europam fuit propagatum. Platonicae autem & Stoicæ Philosophiæ monumenta ob græcæ linguæ ignorantiam vix de nomine tunc erant cognita, quæ & ipsa ad scholarum genium parum accommodata videntur; ad quem contra Aristotelica doctrina, prout per ejus instauratores fuit adornata, mire congruebat, velut ad clamorosas disputationes & infinitas objectiones ac responsiones formandas, strepitumq; adeo & nubem pulveris scholastici excitandam cum primis apta. Quæ & causa est, cur hodie qui disputandi facultate inter imperitos adolescentes quam maxime se jactare callent, tam obnixe Aristotelicam Philosophiam tucantur, quæ infinitam vim sonorum sine mente, & distinctiuncularum suppeditat, queis auditoria ingenti altercatione reboare possunt, Doctore, qui in summa cathedra barbam sibi demulcet, miris modis sibi placente, & intus plaudente. Quod circumforaneum disceptandi genus, una cum inani illa gloriola fere exoliturum esset, recepto novo philosophandi genere, ubi è certis principiis & hypothesibus omnia mathematico demonstrandi genere deducuntur, quod omnem istum clamorem & pulverem adspernatur; prout & in scholis Mathematicorum istis al-

recreationibus, exceptionibus, & responsionibus nullus usus, nullum pre-
 tium est. Uno verbo, quia multi Theologi disputare, quam vivere, mul-
 ti Philosophi dubitare, quam demonstrare malunt; ideo reperta licet
 meliore philosophandi ratione tanto ardore pro Aristotelica Philoso-
 phia pugnatur, disputationum & dubitationum nutricula solertissi-
 ma. Quæ & ideo merito *vagum philosophandi* genus dici debet. Id
 enim vocabulum nullo modo in Cartesianam & novam Philosophiam
 quadrat, quæ non vagari docet, sed è certis principiis certas proposi-
 tiones per justas demonstrationes formare. Quam viam philosophandi
 si quis insistat, ei non vagari licet, sed idem per tramitem fallere nesciū
 ad solidam & veram scientiam grassatur. Nec est quod Albertus no-
 bis occinat *Iosephum Scaligerum*, venerabile inter eruditos nomen, sed
 in ejus eruditione Philosophia Aristotelica minimam partem facit.
 Cui & allegato loco de Petro Ramo sermo est, viro docto, & Mathe-
 seos perito, sed qui de cætero in Philosophia modicum operæ pre-
 tium fecit. Nam is & multa in Aristotele reprehendit, sed ut meliora
 non substitueret: & circa Logicam suscepit mutationem exigui usus,
 infarcta parte Metaphysices, & introducto odioso divisionum super-
 fluarum genere. Sed & Scaliger non tam de veritate Philosophiæ
 Ramæ, quam de turbis & factionibus inde proventuris sollicitus est.
 Ac sane Philosophia Aristotelica è commercio cum regno Antichristi,
 cui illa utile instrumentum præbuit, eam immanitatem traxit, ut dis-
 sentientes omnibus modis persequatur. Prout & Rami æmulus Ja-
 cobus Carpentarius ejus spiritus illustre documentum edidit in nu-
 ptiis Parisinis, immixtis in illum sicariis, ejus *viscera pueri furentes ma-
 gistellorum parirabie incitatorum impulsu per vias sparserunt*; quæ Thua-
 ni verba sunt l. III. Ac operæ pretium est evolvere *Ioannem de Lan-
 noy de varia Aristotelis Fortuna* cap. 13. & 14. ubi multis memoratur,
 quibus artibus rabidi Sophistæ in Petrum Ramum usi sint. Sicuti
 igitur Orthodoxi spiritum illum persecutionis & crudelitatis merito
 inter notas bestię Antichristicę habent: ita & tuto judices licet, ubi
 quis Philosophiam suam persecutionibus, interdiciis, calumniis tueri
 instituit, eundem de ejusdem soliditate parum prolixè sibi polliceri.
 Nam veritas sua luce citra vim, malasque artes subsistit. Et qui
 hanc solam respicit, satis habet firmis rationibus eandem adornasse;

ac optat quidem alios eam arripere, sed si hosce eam adspernari videat, non indignatur, nec bellum movet, sed æquo animo fert, ut qui ita volunt, etiam post fruges repertas glandibus ventrem farciant. Unde longe ratio fugit Albertum, si credit, Deo & Ecclesiæ gratum se opus facere, si *obicem* ponere instituat *hodierna novaturientium luxuria*, utã vocat, *quem nisi quis injurius esse in religionem velit, nemo è nostris effringere aut laxare possit*: id est, si omnem Philosophiam, ipsius dictatis adversam, proscribat sub pœna violati genuini Lutheranismi, si quis contra istam hiscere audeat. Id scilicet unicum remedium supererat conservandæ tam scabiosæ Philosophiæ, à tot cordatis explosæ & laceratæ, ut specie quadam apotheoscos consecrata sub orthodoxiæ obtentu hominibus obtruderetur, ad Inquisitionis forum trahendis, qui vel latum unguem ab ea discedant. Enimvero an ea Alberto autoritas futura sit, ut ipso autore novæ Inquisitionis tribunal Lipsiæ erigendum sit, ac num omnes ibi vesaniæ suæ applausores sit inventurus, ego quidem valde dubito. Et si maxime stultitia eousque exsuperet, ut quicquid Lipsiæ est docentium & discipulorum sacramento Alberti & barbarici adigatur; Spes tamen est, ejus Inquisitionis jurisdictionem ultra primum lapidem haut porrectum iri. Unde habent, quod sibi gratulentur, qui ferulæ Albertinæ manus subduxerunt; qui nec ægre ferunt, istum cum deliciis suis quoad vita superest nugari. Cæterum quod quis non magnifice de Philosophia Aristotelis sentite, & haut eo secius *γυναικας* Lutheranus esse queat, puto non obscure ex ipsius Lutheri verbis colligi posse, quæ huc idioma Teutonico transcribere placet, quod genium dictionis vix ulla versio sit assecutura. Extant autem illa *Tomo I. Altenburg. p. 505.*

Die Universitäten dürfften auch wol einer guten starcken Reformation / ich muß es sagen / es verdriessẽ wein es will. Ist doch alles was das Pabsthum hat eingesetzet und ordiniret / nur gericht auff Sünde und Irrthumb zurnehren. Was sind die Universitäten / wo sie nicht anders dann bisher verordnet? dann wie das Buch der Maccabeorum sagt: Gymnasia Epheborum, & Græcæ gloriæ, darinnen ein frey Leben geführet / wenig die H. Schrift und Christlicher Glaube gelehret wird / und allein der blind Heidenische Meister Aristoteles regieret / auch weiter dann CHR. Iustus?

E iii

Hier

Hier wäre nun mein Rath / daß die Bücher Aristotelis Physicorum,
 Methaphysicæ, de Anima, Ethicorum, welches bisher die besten ge-
 halten / ganz würden abgethan / mit allen andern / die von natür-
 lichen Dingen sich rühmen / so doch nichts darinnen mag gelehret
 werden weder von natürlichen noch geistlichen Dingen / dazu set-
 ze Meynung niemand bisher verstanden / und mit unnützer Ar-
 beit / Studiren und Kost so viel edler Zeit und Seelen umbsonst
 beladen gewesen sind. Ich darffs sagen / daß ein Töpffer mehr
 Kunst hat der natürlichen Dingen / dann in denen Büchern ge-
 schrieben stehet. Es thut mir wehe in meinem Herzen / daß der
 verdante / hochmüthige / schalkhafftige Hende mit seinen falschen
 Worten so viel der besten Christen verführet / und genarret hat.
 Gott hat uns also mit ihm geplaget umb unser Sünde willen.
 Lehret doch der elende Mensch in seinem besten Buch de Anima,
 daß die Seele sterblich sey mit dem Körper / wiewol viel mit ver-
 geblichen Worten ihn haben wollen erretten / als hätten wir nicht
 die H. Schrift / darinnen wir überreichlich von allen Dingen ge-
 lehret werden / deren Aristoteles nicht einen kleinsten Geruch je em-
 pfunden hat. Dennoch hat der todte Hende überwunden / und
 fast unterdruckt / daß wann ich solchen Jammer bedencke / nicht
 anders achten mag / der böse Geist habe das Studiren herein ge-
 bracht. Desselben gleichen das Buch Ethicorum ärger dann kein
 Buch / stracks der Gnaden Gottes und Christlichen Tugend ent-
 gegen ist / das doch auch der besten eines wird gerechnet. O mir
 weit mit solchen Büchern von allen Christen. Darff mir niemand
 aufflegen / ich rede zuviel / oder verwerffe das ich nicht wisse. Lie-
 ber Freund / ich weiß wol was ich rede. Aristoteles ist mir wohl
 bekandt / ich habe ihn auch gelesen und gehöret mit mehrern Ver-
 stand / dann S. Thomas oder Scotus, des ich mich ohne Hoffart
 rühmen / und wo es noth ist / wohl beweisen kan. Ich acht nicht /
 daß so viel hundert Jahr lang so viel hoher Verstand darinnen
 sich arbeitet haben. Solche Einreden fechten mich nimmer an /
 wie sie wol etwa gethan haben / sintemahl es am Tage ist / daß
 wol mehr Irrthum mehr hundert Jahr in der Welt und Unis-
 versitäten blieben sind. Das möchte ich gerne leiden / daß Ari-
 sto

sto

stotelis Bücher von der Logica, Rhetorica, Poëtica behalten / oder
 sie in eine andere kurze Form bracht nützlich gelesen würden / jun-
 ge Leute zu üben / wohl reden und predigen / aber die Comment un-
 Secten müssen abgethan / und gleichwie Ciceronis Rhetorica ohne
 Comment und Secten / so auch Aristotelis Logica einförmig ohn
 solche grosse Comment gelesen werden. Aber ist lernet man we-
 der reden noch predigen darauß / und ist ganz eine Disputation un-
 Müderer darauß worden. Darneben hatte man nun die Spra-
 chen / Lateinisch / Griechisch und Ebräisch / die Mathematicas disci-
 plinas, Historien / &c. Adversus hæc si Albertus excipiat, se non es-
 se mancipium Aristotelis, se errores ipsius è Sacris literis corrigere, &
 Philosophiam Christianam hoc modo effingere; ei apposite occin-
 poterit illud Salvatoris *Lucæ V, 36. Nemo immixturam novi vestimenti
 immittit in vestimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non
 convenit immixtura nova.* Quod si igitur Aristotelis nomine me impu-
 gnat Albertus, sat gravem autorem habeo, quo me tuear. Sin *cardi-
 nem Philosophiæ Christianæ*, quam tantopere crepat, in eo consistere ar-
 bitraetur, *ut nihil in Philosophiâ ullo modo fingatur, quod sacræ Scripturæ sit
 adversum; nihil in illa quocunq; prætextu in dubium vocetur, quod per hanc
 adstruatur, aut narretur;* oppido quam parum profecit meditationi-
 bus suis, quæ per quadrantem seculi ipsum occupatum tenuerunt. Nã
 ejusmodi Philosophiam adornare, quæ verbo Dei adversa fingat, ficta-
 que pro veris venditet, aut ibi tradita in dubium vocet, nemini qui-
 dem in mentem venit, cui Christiani nominis sanctimoniam tueri cor-
 di fuit. Ego sane de ejusmodi insania ne somniavi quidem; neque ta-
 le quid è scriptis meis unquam calumnia exculpsit, ut in omnes
 se formas vertat, & cavillandi astutia etiam ipsum Diabolum superet.
 Quin & certo persuasus sum, ideo me tot molestiis petitum ab illis,
 quos minime omnium decebat, quia pro modico captu ingenii ali-
 quid ad impugnandum regnum tenebrarum conferre conatus sum,
 quod subsistere & florere Satanae tantopere interest. Quo & solatio
 subnixus omnem calumniam & maledictorum colluviem, qua impu-
 ri homines me adspargere sategerunt, alto semper animo despexi, nec
 per illam animi mei tranquillitatem turbari passus sum, certa spe fretus
 tempus & veritatem istas nubeculas plane dissipaturam, ac famæ meæ
 splen-

splendoris potius, quid, quam maculæ inde accessurum. Interim non invideo Alberto ob studium illud suum, cui *immorari*, ac *immori* constituit, & per quod *effecturum* se confidit, ne *Ecclesia nostra per nostram Philosophiam ulla vis inferatur, multum subsidii conferatur*. O felices Ecclesias nostrastali Atlante! Optarim tamen Albertum paulo curatius ruminari illud *Ciceronis pro Sexto Roscio: Anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significant, si fures venerint. At fures internoscere non possunt: significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint; & quia id est suspiciosum; tamen si bestia sint, tamen in eam partem potius peccant, quæ est cautior. Quod si luce quoque canes latrent, cum deos salutatum aliqui venerint, opinor iis crura suffringentur, quod acres sint etiam tum, cum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum, & qui vigiles se Ecclesiæ adversus Philosophiam profitentur, ratio. Alii vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt; alii canes sunt, qui & latrare & mordere possunt. Cibaria vobis præberi videmus; vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur, hoc populo gratissimum est. Deinde si voletis etiam tum cum verisimile erit aliquem commisisse, in suspicione latratote, id quoque concedi potest. Sin autem id agitis, ut arguatis aliquem sacris literis adversa fingere, neque dicere possitis ubi aut quomodo, ac tantummodo sine suspicione latrabitis, crura quidem nemo vobis suffringet, cum jam antea Vulcanum satis exprimatis; sed si bene ego novi eruditum seculum, literam illam ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi malitiam aut inscitiam vestram accusare possitis, si impudentes calumniatores habeamini.*

Sed postquam in *Prefatione* Kalendis Januarii scripta Albertus non nihil modestiæ & gravitatis præ se tulisse visus est, credo memor doctrinæ *Nasonianæ*, *Lite vacent aures, insanaque protinus absint Iurgia*, an quia epomide *Rectorali* indutum ineptiæ parum decere videbantur; in ipso *Opere* aliud plane schema induit. *Non vultus, non color unus, Non comæ mansere comæ, sed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument*. Ac ingressum quidem *scriptioni* conatus est formare valde magnificum, ac splendidum, sed qui nil nisi ineptum ac puerilem tumorem exprimit. Quid enim ad tranquillitatem populorum *Borealium* *Scholastica*? Aut num hæc ad pacem aut bellum aliquid momenti habuit? Ac valde inscite de affinitate inter Reges contracta injicitur,
cum

cum Eris Scandica septennium ante jam deflagrasset, autoribus ejusdem relegatis, aut silentio damnatis. Cujus & memoria dudum exolitura fuerat, ni malefani quidam homines in Germania, ubi ineptire & calumniari impunius licebat, litem distulissent, ac reliquis tacentibus Albertus demum rixæ immori cuperet. Quem & cerebro sat perturbato uti indicio est, quod nil nisi Erynnies, Furia faces, crinesque anguibus & hydris impliciti animo obversantur, atque os in voces plane deliras distorquere subigunt. Tales equidem gesticulationes exprimi decebat ab histrione, quando Hercules furens agendus erat: non à Theologo, qui exemplo suo paradisiacam vitæ rationem repræsentare instituit. Cum itaque tota oratio illa sit hominis furentis, nescio an operæ pretium sit singulas ineptias notare. Velut quod plane contra sensum Poëtæ adducit verba: Erynnis invisum Numen terras, cœlumque *levabat*. Et quod de *amœnitate* Scaniæ nugatur, quasi hæc obstare possit, quo minus unus & alter impudens ibi, & rixosus calumniator exurgere possit; à quo malo ne Lipsia quidem immunis est, ocellus Germaniæ. Sed & non animadvertit Albertus, quod quo atrocius in Eridem Scandicam declamat, eo majus præjudicium creat sociis suis, quibuscum eandem tibiam inflat. Nam ista Eris Scandica non me habet autorem, sed meos adversarios, seu, si flosculum Latinitatis Albertinæ mutuari fas est, ea Eris mea est duntaxat passive, non active. Nam cum ego Spartam, quam tunc sortitus eram, pro virili ornare conarer, edito inter alia opere de Jure Naturæ & Gentium, cui aliquod apud eruditos pretium erit, ut Valentinis, & reliquæ invidorum turbæ illa rumpantur, in me insurrexere Erynnies Nicolaus Beckmannus, & Josua Schvartzius, à quibus traditam faciem Vekheimius & Gesenius distulere, donec & his in vertiginem datis Albertus demum unus instar omnium infamem tædam quassat. Istæ ergo furia pomum Eridis projecere condito Jadicce Novitatum; isti faces, calumniis, maledictis atque ineptiis constanter jactarunt. Quos compescuisse non crimen, sed officium maxime necessarium fuit. Idque ab omnibus viris bonis probatum est, nisi quod nonnulli plus satis acerbitatis à me adhibitum arguerint. Quod nec ipse inficiaret, si res mihi cum viris solide eruditis, & bonis fuisset. Sed in ejusmodi rudes & malitiosos homines quid dici potest

D

est

est tam asperum, quod non longe infra eorum meritum sit? Postquam igitur Albertus causam eorum, qui litem istam mihi moverunt, non obscure probare videatur, eorumque se patronum ferat; non injuriam patietur, si quantam ex eo flagitio partem sibi sumit, tantam etiam ex elogiis eorundem capiat. Sane si Petri Dunæi scriptum tam detestandum Alberto videri potest, ut is inter Erynnies ideo referri mereatur, haut obscure Nicolai Beckmanni facinus videtur probare, ac sententiam legitimi magistratus damnare, qua is cum infamia relegatus, ejusque scriptum per carnificem combustum fuit. Quod autem ego uni & alteri meo scripto fictum vocabulum præposui, id exemplo multorum egregiorum virorum feci; nec id in ullius fraudem tendit; nec istorum me autorem unquam negavi. Sed quod & illa mihi tribuat, quæ Rolleti nomen præ se ferunt, obesi nimiam nasi se arguit Albertus, quod è diversitate styli alium autorem deprehendere non potuit. Quam etiam insipidum est, quod ex vocabulo *Rondini* argutatur de homine *τεταγμένος*: cum succurrisse debuerit illud *Horatii* de viro bono: *totus teres atque rotundus*.

Sed qui hactenus tam aniliter paratragœdiat, jam repente ad Pantomimi instar, uno momento vultum vertere callentis, novum schema sumit, ac stolidam cum gravitatis affectatione pronuntiat: *Alius Erinnyis habeat, meus sit, maneatque Eros, isque Christianus!* O impudentem tam sancti nominis illusionem! O improbum hypocritam! Postquam virum honestum, & se meliorem omni furiarum adparatu deformatum orbi prostituere ausus est, jam repente Eros Christianum crepat. Atqui profecto magis tolerari potest Nicolai Beckmanni vesania, qui citra dissimulationem, & velut bona fide calumniatorem egit. Albertus, cum par illi venenum, nisi quod pauculo saccharo adpersum, evomat, medio in furore sanctulus videri vult. Nam hypocrita in eo profectum nebulonem superat; quod iste insuper Deo hominibusque illudit, quibus inter flagitia sua pro bono viro se venditare instituit. *Ago tibi gratias Deus, quod non sum sicut alii homines!* Atqui profecto alia est indoles Caritatis Christianæ, quam ejus, qualem in me exercet Albertus. Quam & ideo credo insignire voluit vocabulo sacris literis incognito, & quo salaciter poëtae incentorem impurarum libidinum

dinum

dinum notant. Prout & valde suspecta est dictio *exercendi*, è qua, qui JCtorum libros evolverunt, facile suspicionem concipere possunt, Albertum Lipsiæ Cenonem agere. Sane qui puellas meritorias alit, æque commode dicere potest, *se Lipsiæ Erotem fovere & exercere*. Ac totus iste locus nescio quid molle & amatorium spirat; ac usque adeo Alberti cor Cupidinis sagittæ emollierunt, ut etiam in *ipsa arena*, inter *prælia* sua spectatoribus nil nisi Erotem accinat, ipsosque antagonistas suos obiter *scurras* per blanditias amatorias vocet. Nec eo minus *gratulatur* sibi, & *in sinu gaudet*, quod mira felicitate *scribendo statui integro* se conformem gerit, adeoque eloquentiæ paradisiacæ specimen jam præbet, utut, si accurate attendas, non pauca dictiones, & sententiæ ipsam Styga oleant. Uti autem Tartuffus proprias laudes putide debuccinat; ita contra in *Pufendorfii methodum eristicam* non sine causa invehitur. Nam est ea athenis, & calumniatoribus valde molesta, qui & ipsum dudum devorassent, ni idem aculeorum asperitate plerosque protelasset. Neque vero socialitatis leges violat, qui calumnias improborum à se repellit, non magis quam qui vi adhibita aliorum injurias à vita & fortunis suis propullat. Sicuti & sedulo à me opera data fuit, ut officia mea tam civibus meis, quam exteris, pro cujusque capta ac meritis admetirer.

Postquam paulisper in genere ineptivit orator noster paradisiacus, jam ad singulas calumnias eructandas accingitur. Quas inter primum locum magnitudine impudentiæ facile tuetur, quod *Academias* à me *aulas pedanteriæ haberi* mentitur, ut quicquid est in iis docentium & discipulorum in me irritet. Tale quid si à me dictum scriptumve fuisset, non improbe solum, sed & stulte factum esset; cum & ipse in duabus Academiis docendi publice munere per quatuordecim annos functus sim, & quicquid fortunarum obtigit, post Dei favorem studiis literarum debeam. Calumniæ ansam præbuerent verba, quæ extant *Erid. Scand. pag. 367. Id tamen constat, homines reip. tractanda peritos jus sibi suum ex compendio Albertino non formaturos; sed facile passuros, ut in aula pedanteriæ istud se jactent. Manifestum est, ultimam phrasin mutuo sumptam ex l. Æneidos, illa se jactent in aula Æolus*. Sicuti autem hoc Poëtæ loco neq; aula proprie dicta,

neque Academia ventorum, sed simpliciter sedes horum notatur: ita aula pedanteriæ in genere quemvis locum notat, ubi pedantes agunt. Sic ut simplicissimus & nativus sensus dicti sit; Albertus suo Compendio non inter homines reip. peritos, sed inter pedantes applausum invenire potest. Quis nisi calumniandi artem professus hoc ad Academiis torqueat? An nullibi, quam in Academiis pedantes inveniuntur? Aut an hæ institutæ sunt, ut pedanteria ibi regnet? Sane l. 2. c. 4. §. 13. *de Jure Naturæ & Gentium* diserte satis professus sum, pedantismum esse vitium mentis, non literarum, aut sectæ seu professionis alicujus, sed omnis generis, conditionis, & ordinis homines perambulare. Unde non in Academiis solum, sed & trivialibus in scholis docendi munere funguntur viri polite, & ad genium vitæ civilis maxime accommodi; qui nempe ita libris se immerferunt, ut tamen indolem conversationis civilis haut negligenter. Divisi etiam d. l. loco literas trifariam, in *utiles, elegantes seu curiosas, & inanes*: è quibus tertiam classem, nempe inanes literas, *pedanteriæ* vocabulo ex usu seculi indigito. Sunt igitur Academiæ & debent esse officinæ bonæ mentis, & utilium ac elegantium literarum. Nec tamen negari potest, alicubi quid inanium literarum, seu pedanteriæ gliscere; aut inter multos eruditos & cordatos viros etiam nonnullos pedantes dari; quos inter an Albertus referendus sit, aliis judicandum relinquo. Sed & aliquid è calumnia trahit, quod Albertus queritur, *logice dicere* mihi idem esse, ac *pedantice dicere*. Quo fine allegantur verba mea ex *Erid. Scand.* p. 365. *Equidem jure merito castigor ego, quod nõ satis pedantice dixerim, illas ideo inusitatas vocavi, quia ratio humana capere non potest connexionem Subjecti & Prædicati.* Nam ex mente Alberti debueram dicere; *non prædicantur nec in quid, nec in quale.* Atqui negari non potest, hunc terminum, *prædicari in quid & in quale* non apud autores bonæ Latinitatis extare, sed à Scholasticis, pedanteriæ utique statoribus, inventum. Eum terminum si in cathedra, aut collegio, ubi ars Logica ex professo docetur, adhibeas, reprehensione carebis. Sed si eundem in scripto publico usurpes, citra necessitatem, & cum res bonis verbis Latinis exprimi posset, recte argueris, maluisse pedantice, quam latinè loqui; Quanquam & Logica seu ars ratiocinandi commode & solide tractari possit absque colluvie sordidorum terminorũ; prout in eam rem nitidissimi libelli extant. Quod porro Metaphy-

fi

scam, uti nempe Aristotelici eam nunc tractant, fidum barbariei tutelare numen vocavi, nondum pœnitet. Neque vero cum juvenilibus annis studia tractarem, ita Reginae illi cliens aut subditus unquam fui, ut ideo rebellis audire debeam, si qualis eadem revera sit, citra adulationem exprimam. Nam bono meo fato non altius me isti lacunæ immergi, quam quantum necessarium erat, nempe ut intelligerem, nil solidi eam continere, ac meram esse farraginem terminorum, quorum aliqui in tradendis disciplinis nonnullum usum habent, multi ad nil aliud inserviunt, quam ut Latinitatem conspurcent, dum in vicem bonorum vocabulorum Latinorum citra necessitatem scriptis inferciuntur. Ac revera cum Metaphysica eodem modo comparatum mihi esse videtur, uti cum tabaco, seu nicotiana. Quibus inter nautas, ac vulgus militum versandum est, fumi istius odorem tolerare, ac quandoque haurire necessum est. Revera tamen is fumus sordet, ac si quis eodem delibutus inter elegantes homines versetur, non plus gratiæ sibi eo conciliabit, quam si allium oboleat. Quod si tamen Regina Metaphysica meo candore offensa proscribere me velit, ego quidem non valde trepidavero; ac fortasse vicissim fecero, quod Dantes Aligerius in summis Alpibus fecisse memoratur, cum è Germania in Italiam discederet. Frustra autoritas *Grotii* occinitur, qui Scholasticis aliquod pretium reliquit, prout materiam morum & juris tractant. De Metaphysica apud istum nullum verbum, ut nesciam, quomodo Bœclero in mentem venerit dixisse, Grotium non potuisse materiam de jure belli & pacis partite & subtiliter tractare, nisi ope Metaphysices. Et ipsa sane Bœcleri scripta parum pulveris metaphysici præ se ferunt. Denique senserit circa eam rem Grotius aut Bœclerus, quicquid voluerit; ego in neutrius verba juravi, & ipse manum ferulæ subduxi. Me quoque non tangit Crellius, è Magistro Lipsiensi factus Cancellarius Dresdensis, cui fortasse rationes non defuerunt, quare de Philosophis Lipsiensibus, qui tunc erant, non adeo magnifice sentiret. Saltem quod infaustum sortitus est fatum iste vir, ad jocularè id dictum referendum haut est. Crassum porro mendacium est, à me solidam Philosophiam, & qui hanc docent, elato supercilio despici. Æstimatur illa à me, ut quæ maxime. Sed quod sub ejusdem vocabulo multa vana, & inutilia, quisquiliarum instar habentia contingantur, nemo rerum gnarus inficias iverit. Hæc quo quis-

D 3

que

que solidis literis magis inabutus est, contemnit. Et si talia propriis vocabulis exprimantur, nemini injuria fit; sicuti nec periti artifices indignantur, si imperiti ignominioso vocabulo signentur. Neque ego, si Alberti scripta iis, quæ merentur, vocabulis notem, ideo aut viros eruditos, aut bonas literas despicio. Quod autem, quæ olim inter nos fuit amicitia, abrupta sit, culpa penes Albertum est, qui primus me laessivit, ac illorum se partibus adjunxit, qui famam meam scelesto modo impugnatum ivere. Ac eo magis manifestum est, Albertum ex mera rixandi libidine, aut vanæ gloriolæ studio, aut simiali quapiam *καποζηλία* mihi impactum, quod materia, quam ego tractavi, functionem ipsius non tangat, neque ipsi circa eandem insigne aliquod studium posuerit, ac amplum satis campum haberet, ubi si quid esset ingenii, & eruditionis exserere posuisset.

Arguit inde Albertus, me Scherzeri *τῆ μακαρίτη* nomini ac fama, secus atque pollicitus sim, haut pepereisse. Ego contra assero, promissum à me bona fide repræsentatum. Sicuti & ipse non magis meo, quàm proprio honori consuluit, dum è systemate suo monstrum illud de indifferentissimo morali, & statu purorum naturalium expunxit, quod per absurdam & inficetam calumniam alastores mihi imperitissime attinuerant. In eo autem nihil ejus viri famæ decedit, quod titulus ipsius sane honorificus epistolæ præfixus mansit. Nam qui primam epistolæ editionem legerant, eorum memoria obfuscarinon poterat, si vel maxime in Eride titulus plane omissus fuisset. Qui autem eam epistolam integram non conspexerunt, aliter judicare non possunt, quam amice omnia inter nos fuisse acta, & illum à me arbitrum sumtum in disceptatione cum Christiano Vigile. Et amicissimo viro, optimaque ex intentione dici potest: *Turpe est tibi futurum, si ab illorum partibus stare videaris, qui ruditatem & malitiam suam tam impudenter apricantur.* Quæ sententia si apud Albertum locum habuisset, næ is existimationi suæ melius consuluisset. Et sane tanto majorem in Scherzero laudem meretur ista animi moderatio, quod mature pedem è via, quam minus considerate ingredi cœperat, retraxerit; quo pervicacius videmur paradisiacum Doctorem, & qui exemplo suo, si diis placet, statum integrum repræsentare voluit, pravitati insistere, & injurias injuriis cumulare.

Judi-

Judicat quoque Albertus à me peccatum fuisse, quod de injuria & quidem atrocissima à certo quodam Collegio mihi illata queri ausus sum. Atqui istud qualiscunque apud suos dignationis in me nihil jurisdictionis habebat, ac novo plane aut rarissimo exemplo de scripto meo sententiam tulerat non expectata mea defensione, ac ne viso quidem & inspecto meo libro; quod præcipuum tunc ejus Collegii membrum ultro fassum fuit: ac denique sententiam suam unice superstruxerat libello famoso per carnificem comburendo. Quid est injuriam admittere, si hoc non est? Quod si ejusmodi collegium in hoc regno similem censuram in Alberti scripta ferret, credo hic obmutesceret, & jure se damnatum agnosceret. Atqui puto non deteriore jure sub nostro Magistratu vivimus, quam Albertus sub suo; nec ullum istis jus aut prærogativa in incolas hujus regni conceditur; id quod gravibus literis à Rege ad Electorem scriptis exprobratum fuit. Quanquam cum omnes jam sint fato functi, qui tam præcipitem censuram haut sane pro dignitate collegii sui tulerant, istud factum haut quidquam ad eos pertinet, qui nunc idem collegium constituunt. Quos & credo non posse non offendi absurda Alberti adulatione, dū Patrum Patriæ elogium iisdem hibuit, quod hætenus non nisi Principibus, aut rempublicam summo cum imperio administrantibus competere creditum fuit. Denique & nescio, quo jure istorum beneficia, quæ in Ecclesiam & Rempublicam contulerunt, mihi tam care imputari queant, ut ideo æquo animo ferre debeam, ab iisdem me innocentem damnati.

Accedendum est nunc ad Dn. Seckendorffium, quem non immerito compatrem Erotis Lipsici dicere possumus, quod is proluxa epistola Albertum incitavit, ne litem hanc aliquando intermori pateretur, sed mihi molestus esse ne desisteret. Quas literas optarem pulchello suo scripto ab Alberto fuisse adjunctas, quod ea sine dubio ansam præbitura fuerat, ut paulo plenius ejus viri iniquitatē castigare possem. Hujus igitur viri stimulis juxta leges status integri obtemperare maluit Albertus, quā autoritati & petito summi Theologi; qui magnopere ipsum hortatus est, ut tã indigna se, ac in publicū in utili scriptione supersedere velit. Sed quæ iste mēdaci prætexto protelavit, velut res nō amplius foret integra, cū tamen eo tēpore ne pagina quidē Erotis imprimi cæpta esset.

Ergo

Ergo quia vir iste tam infenso in me animo deprehenditur, ut me tempus meum, quod longe nobiliori labori deberi norat, talibus impendere subigat, efficiendū est, ut non magnopere gaudeat me laceffito. Istum iniqua me censura vellicantem quod prout par erat repulerim, Albertus jam magnos clamores tollit, velut ingenti à me injuria illata. Atqui præterquam quod in republica literarum non tam fortunis, quam eruditione & ingenio distinguimur, non perspicio Seckendorffium in tanto fastigio collocatum, ut mihi necessum sit trepido ac tremebundo, & multa cum ingeniculatione ejusdem insultationes repellere. Neque enim usque adeo à sano judicio virum defecisse arbitror, ut ex elogiis Albertinis semetiendum postalaturus sit, quorum nonnulla tam absurda sunt, ut ludibrii causa posita esse credi queant. Quæ inter est & illud; *Heros de toga immortaliter meritus*, quod etiam in veteranum factorem, & qui commodas togarum formas commentus est, cadere potest. Quod autem scriptum ejusdem de Statu Christianismi tantis laudibus effert Albertus, id quidem ex lege grati animi facit, ut Compendio Orthodoxo tributa elogia rependat. Sed si idem mihi juris in Dn. Seckendorffii scripta competit, quod ipse in mea sibi arrogavit, haut dubitem pronuntiare, cum librum longe esse infra tam enormia elogia. Nam & primus liber ex aliis expressus est, & reliqua vel in praxin deduci non possunt, vel ab aliis infinities jam inculcata sunt. Ac nescio, num illa majus pondus mutuentur à Seckendorffii nomine, quam si à Theologo pietate & eruditione insigni proferantur. Sane non desunt Theologi, qui ista magno studio urgent. Sed nec ita magnum periculum rei Christianæ ab impietate imminere videtur, quam ne gliscens indies Pontificia tyrannis veteri nos iterum jugo subdat. Adversus quod periculum quæ remedia adhibenda sint, satius fuerat dispicere; de quibus in isto scripto altum silentium. In universum autem Seckendorffius, ni propriæ eruditionis admiratio mentem fascinaffet, longe melius famæ suæ consulisset, si libris scribendis ipse abstinisset, & exemplo aliorum Illustrium virorum literas æstimantium ἐργασίαν & promotorem literarum egisset, eosq; ad præclara opera condenda stimulasset, iisdemq; materiam suggessisset. Sic enim arbitri & patroni partes gradu velut superior nō sine autoritate agere potuisset; cum nunc inter mediocres valde conscribillatores sit referendus,

us,

dus, vix in quarta aut quinta classe locū sortitus. Sane nō paucos audivi,
 quibus præter jam à me notata, magnopere displicet viri jactantia, per
 quam ubicunque potest, occasionem arripit de se, suisque actis memo-
 randi, suumque vitæ curriculum alieno plane loco intexendi. Præci-
 pue autem cordati mirantur, quid pensi habuerit vir iste in lucem pro-
 trusus oratiunculis suis Teutonicis, magnam partem semi-Theologicis,
 ac non parum genium Galimatix redolentibus. Miserum vero Can-
 cellarium & Consiliarium, si ex hoc demum libello discere debet, qui-
 bus verborum ampullis Princeps ingressu novi anni protelandus sit!
 Sed & satis quidem ludimagisterialiter in præfatione istarum oratiun-
 cularum super gestibus & motu manus temperando traditum videtur,
 velut istud non cuivis, qui vel à primo limite aulam salutavit, notum sit.
 Sane si quis ante Principis faciem adstans brachium importunius jactet,
 suspicionem excitare posset velut incalescente sermone isti demum in
 os involaturus sit. Et quia ad tam minua ac protrita descendere pla-
 cebat, quare non & aliquid de seratu, quo guttur ejusmodi ora-
 tionem orfuro præparandum est, tum de barbula decore mulcenda
 ibidem traditum fuit? Porro indignum est veterano Logices Professo-
 re ratiocinium Alberti, quando velut iniquum arguit, quod *ipse aulicus*
aularum proceres invadere & castigare ausus sit. Perinde quasi absurdum
 sit Professore Professoris, aut militem militis à se injuriam repellere.
 Ac nosse debebat Albertus, uti in aulis pro homine valde importuno &
 brutali haberetur, qui alterum ultro injuriis & contumelia laceffit: ita &
 ignavum censeret, intentatam injuriam non strenue repulisse. Igitur
 si ad leges aulicæ elegantix agere voluisset Dn. Seckendorffius, plane
 me vellicando superfedere debuisset. Nā, videntur quidem verba ejus
 modestix quid præ se ferre; revera tamen affatim veneni regunt. Ac
 non minus offensæ virulentis, ut ut paulo actioribus, vellicationibus,
 quam apertis insultationibus inest. Ac sane satis mirari nō possum isto-
 rum hominum insolentiam dicam, an stoliditatem, qui postquam non
 dubitarunt alios pestiferorum errorum publice arguere, ubi calumniæ
 eorundem demonstratæ ac retusæ fuerunt, ultro quiritantur, velut atro-
 ci injuria affecti. Quis ergo jus istis contulit alios accusandi; accusa-
 tis ademit se adversus istorum criminationes defendendi? Aut quis
 cavit ipsis, ut dum alios laceffunt, non nisi simpliciter ad objecta ab iis-

E dem

dem respondere fas sit, aliquid vicissim retorquere nefas sit? Sane lex defensionis non tela solum excipere & eludere, sed & non acres minus ictus reponere permittit. Cæterum *Noricum* offendere aut perstringere nunquam mihi animus fuit, cujus nec nomen à me expressum fuit. Non potuit tamen mihi non enormis videri affectus, epistola illa expressus; præsertim cum facile osculandi libido refrigerari posset, si vel imaginem æri incisam in frontispicio libelli inspidissimæ inventionis inspiceret, ibique hominem ocreatum per spinas incedentem cum calcariis consideraret, quæ sentibus implicito facile lapsum conciliare poterant. Sed nimirum, ut ut etiam deformes buccæ suos habeant basiatores, non tamen recte consulunt amicis suis animo molliore præditis, qui tam grandibus eisdem elogiis onerant, per quæ ipsi inflati nimis ample se suaque opera æstimant, eoque aliorum se ludibrio exponunt. Unde ubi post ab aliis pari affectu haut excæcatis ista justo pretio taxari conspiciunt, immane quantum exæcandescunt, velut gravi contemptu perfusi. Et sane uti infirmioris animi Principibus mens continuis adulationibus corrumpitur, judiciumque de actionibus propriis plane obfuscat: ita non possunt non in philautiam & superbiam intumescere isti homines, quibus aures tanto titulorum & elogiorum strepitu quotidie feriuntur, vicenis tricenisque superlativis in *issimus* per quadrantem horæ auditoria persibilantibus. Quanquam Norici nulla hæc culpa, qui sine dubio eam epistolam non eo fine scripsi, ut publicaretur, sed ut privatim amici sui vanitatem titillaret; cum multa non absurde scribi possint uno consilio, quibus publicatis rubor sit suliturus. Porro quod Albertus de *dictatura* ingenuarum artium gannit, id non in me, sed in ipsum, ac Seckendorffum, similesque cadit. Ubi enim ego alios in mea verba adigere institui? Ubi aliis philosophandi libertate interdixi, quæ improbitate calumniandi haut constat? Ubi à periculo fallendi me exemptum judicavi, uti Albertus, ejusque similes, quibus omnes ab ipsis dissentientes exitiabilibus erroribus involuti consentur? Mea tamen defendere jus fasque judicavi, quousque ratio pertingere valeret, & quæ objecta sunt diluere. Et postquam alii me lacescitum ivere, lex defensionis non repugnabat, quo minus & istis demonstraretur, non esse eosdem tantos heroes, quales sese inter adolescentes, suas delicias, jactant.

Ista:

Ista in exordii vicem præmittere placuit Alberto, hinc inde cor-
 rata, ne cavillandi materia fieret nimis jejuna. Nunc postquam Nu-
 minis auxilium invocavit ad feliciter expromendas calumnias, ad
 principale negotium accingitur, ac summi Herois sui defensionem
 suscipit, quod propriæ lites non sat uberem latrandi materiam videan-
 tur præbituræ. Ejustractionis ingressus è stylo paradisiaco non po-
 terat decentius desumi, quam à decantatione laudum tam propriarum,
 quam ejus, cujus se hyperaspisten fert. Quas ego profecto neutri in-
 video, nec si quid solidi subsit detractum cupio; cum si omnia ex vero
 istæ haberent, nihil inde mihi decessurum sit. Nam mihi quoque
 meum deus & præsens seculum, paucis calumniatoribus & invidis ex-
 ceptis, & posteritas rependet. Non tamen possum, quin notem ine-
 ptam ostentationem Alberti, jactantis è Plinio suo, quem videtur stu-
 diosius evolvere, quam psalmos Davidis: *nihil ad ostentationem, omnia
 ad conscientiam refero!* Nam neque in super habentur nummi semun-
 ciales, è Collegiis compendii orthodoxi provenientes. Nec præteriri
 debet, quod adulatori non sufficit, Seckendorffio à me auctoritatis non
 parum inter suos tributum; sed & ridiculè addit: *apud externos quoque
 summa jam dudum estimationis & celebritatis fuit.* Atqui neque scrip-
 ta condidit Seckendorffius, quæ ab exteris intelligi possent, neque audi-
 tione mihi aliquid perceptum est de summis reip. negotiis, quæ vir iste
 cum exteris tractavit, & quæ istius nomen apud hos quoque celebre
 possent reddere. Nisi forte Bœclerus post fata inter externos referen-
 dus est, abs quo laudes discipulo quondam & amico tributas ad testi-
 monii religionem erigere stolidum fuerit. Cum porro Bœclerus Se-
 ckendorffium eo nomine laudet, quod in usu legum non tam ad au-
 toritatem, quam rationem earum respiciat; Albertus jam eundem
 commendat, quod *fundamentum juris naturalis è revelatione petat.* At-
 qui hætenus omnes jus naturale, ejusque placita contradistinxerunt
 illis, quæ ex revelatione petuntur. Igitur si præclarum habetur ratio-
 nem legum investigasse, quarum tamen extrema ratio in voluntatem
 legislatoris resolvitur; quam congrue juris quam maxime rationalis,
 ut ita loquar, fundamentum non è ratione, sed è revelatione petetur?

Sed tandem aliquando ad rem ipsam accedit Albertus, (p.
 12.) ac initio fundamentum totius disceptationis in se adprobât,

nempe, *ius naturale esse deducendum è principiis lumini rationis cognitis, quo illud sit ad captum omnium hominum, quamcunque circa sacra persuasionem foveant; quo idem sit idoneum ad dirigendas omnium inter se hominum actiones, nullo religionis discrimine.* Nec eo minus deest calumniae & inscitiae quod carpat, ac sub herba angues investiget, quos ipsa ibi posuit. Scilicet jam centies refutata & explosa calumnia coccyssari non desinit; hypothesein meam esse, *hominem undecunque primum in mundum projectum, derelictum omnino atque miserum nullis undique subsidiis instructum.* Miram vero calumniae indolem, quae ne aliquando obmutescere cogatur, stuporem simulat, velut ne planissima quidem caperet. Nam quod tanta Alberto ruditas insit, ut tam plana capere nequeat, fidem fere superat. Sive tamen rabies calumniandi sit, sive inscitia, connitendum est, ut tandem aliquando id cavillandi praetextum tollatur, ac denuo ostendendum, quam nequiter ab adversariis ejusmodi mihi hypothesis affingatur. Quam ad rem necessarium video, ut Albertum, qui per tot lustra Logicam publice cantillavit, doceam, quid hypothesis sit, cui aliqua disciplina superstruitur. Quemadmodum igitur pleraeque disciplinae id habent, ut ad extremum in primariam aliquam propositionem resolvantur; ita ejusmodi propositio vel plane & perspicue demonstrari potest, ac pro vera ac demonstrata admittitur; vel nondum sat liquido demonstrari potuit, nec eo minus tantisper pro vera habetur atque supponitur. Utraque id habet, ut eidem reliquae propositiones velut basi superstruantur, eaque adeo firma persistente, & ipsae firmae stent; eadem convulsa & ruente, & ipsae corruant. Quanquam autem prioris generis propositiones etiam aliquando soleant vocari hypotheses, & ex hac vel illa hypothesis disputare dicimus, etiam eum qui verae & demonstrari aptae propositioni dogma suum superstruit, prout & à me hypothesis improprie vocatur fundamentalis propositio alicujus disciplinae *Eridos* p. 207. proprie tamen alterum genus propositionis hypotheseos nomine venit. Ex quo consequitur, ut quaecunque ejusmodi hypothesis proprie dictae inaedificantur propositiones, non absolute pro veris haberi possint, sed quatenus illa hypothesis vera est. Sic in Astronomicis hypothesis est, Solem in medio vorticis consistere, ac terram duplici motu moveri. Ex hac hypothesis, qui eam sequuntur, phaenomena demonstrant; sed quae de-

mon-

monstrationes inanes sunt, si hypothesis illa falsa sit. Eodem modo se circa alias hypotheses res habet, quæ in Astronomia, Physica & Medicina potissimum adhibentur. His præmissis dico, à me nullam hypothesis in tradenda disciplina juris universalis adhiberè, neque id necessarium esse; cum fundamentalis & primaria propositio non solum vera sit, sed & manifeste demonstrari possit, ut ejus veritas velut manibus palpari queat. Igitur immanis calumnia juxta ac despuenda ruditas est affingere mihi, quasi hanc hypothesis assumam, hominem undecunque in mundum projectum. Sane nulla à me propositio in toto opere huic fundamento superstruitur, aut ex eo demonstratur; & si illa quam maxime falsa sit, uti revera est, hanc ideo ulla mearum propositionum corrumpit, sed omnes æque firmæ perstant. Id quod naturæ propositionum repugnat, quæ hypothesis superstruuntur. Enimvero propositio mea fundamentalis, & in quam reliquæ fere omnes resolvuntur est hæc; homo est animal sociabile. Hæc non velut hypothesis assumitur, sed solide adstruitur, & infallibili demonstratione firmatur, ex consideratione humanæ naturæ petita; quæ demonstratio vel directe instituitur, vel per fictionem contrarii, & deductione ad absurdum. Quod genus argumentandi à contrario, seu deductione ad incommodum aut impossibile in omni disciplinarum genere adhiberi solere, tam veteranum Logices Doctorem fugere non potest. Quod etsi sæpius à me inculcatum sit, tamen quia vel per stuporem, vel per malitiam Albertus ista non potuit, vel voluit capere, eadem quantumvis non sine tædio repetenda utique sunt. Igitur ego primum directe & positive demonstro necessitatem socialitatis ex facultate, quæ hominibus inest ad commodum æque ac noxam alteri homini inferendam, seu ad juvandum atque ad nocendum: tum è nativa imbecillitate, & indigentia ac incommoditate, quæ hominem ab auxilio aliorum hominum destitutum persequitur. Ad hanc eo firmiter concipiendam, ac ut inde dilectio & æstimatio aliorum hominum generetur, melioris illustrationis causa jubeo fingi seu concipi hominem à Deo & hominibus destitutum; i. e. qui neque cum Adamo sit à Deo in Paradiso collocatus, neque ordinario modo progenitus, nullaque cura parentum aut quorumvis aliorum fruatur; ut si ex hoc intelligatur, quam miser ejusmodi homo sit futurus, inde bonum socialitatis eo liquidius æstimare discamus.

mus. Itaque ratiocinium meum tale est: si homo & peculiari cura Numinis, & aliorum hominum cura plane destitutus in hunc mundum projectus esset, is futurus esset longe miserrimus. Quid in hoc ratiocinio desideras Alberte, qui per quadrantem seculi Logicam alios docuisti? Annon connexio ista bona est, & annon posito antecedente ponitur consequens? Num autem ideo ego assero aut statuo, hominem undecunque in hunc mundum projectum, à Deo & hominibus destitutum? Atqui non debet ejusmodi quid fingi. Qui prini? Annon licet contrarium falsum tantisper assumere, ut vera thesis probetur & illustretur? Sic si demonstrare velim utilitatem magistratus in Republica, ac post allatas positivas rationes addam; finge in tanta multitudine hominum magnam partem pravorum nullum extare, qui malos coërceat, luporum magis quam hominum cætum diceres. Quis nisi mentis inpos me ideo accusaverit, velut falsam hypothese assumserim, non dari in Rep. vim coactivam? Sic si quis hanc thesin demonstrandam sumserit; minister Ecclesiae debet esse vir bonus & pius, ad docendum idoneus, ubi eam rationibus positivis ex indole istius muneris petitis adstruxerit, ac dein addat; fingamus eundem esse virum malum & impium, docendiq; imperitum, carnificis potius, quam Ecclesiae ministro officio idoneum dicemus. Quis ita deliret, ut de assumpta absurda hypothese querelam moveat? Cum in hoc genere ratiocinandi non necessum sit, ut antecedens existat, sed sufficiat, ut eo tantisper posito consequens inde promanet. Pudet me tam multa verba facere in re tam perspicua, & quæ etiam tironibus nota est. Sed quia Albertus tam importune erocitare de absurda hypothese non desinit, ista denuo inculcanda fuerunt, num forte aliquando istum calumnie suæ pudor subire possit. Quæ cum ita sint, adparet in ventum effundi omnes ietus, quos tanto conatu gladiator noster librat. Toto quippe cælo differt ratiocinium meum ab hypothese Hobbesii de bello omnium in omnes. Nam & iste serio id statuit, & aliquãdiu multas propositiones huic fundamento superstruit, ac subinde ad idem recurrit. Sed si Hobbesius ita ratiocinatus fuisset; si fingamus existere inter homines bellum omnium in omnes, vita humana erat futura longe miserrima; nemo haberet, quod heic reprehenderet. Qui autem eodem modo uti ego ratiocinatur, is hautquaquam inficiatur aut dubitat, statum pri-

mæ-

maximum hominum, qui revera extitit, fuisse felicissimum. Ita igitur cum umbra sua luctatur Tartuffus, quando tanto cum supercilio pronuntiat: *figmentis humanis contra veritatem divinam locus esse non potest.* Observanda est autem nefaria malitia istius sycophantæ, quod subinde Hobbesium meis sententiis immiscet, ut apud imperitos adolescentes aliquam mihi labim inde adspargat. Nam cordati ac rerum intelligentes satis norunt, mea dogmata ab Hobbesii erroribus esse quam remotissima.

Postquam sententiam meam putide calumniatus est Albertus, jam agyrtæ ad morem circa extollendam suam hypothesin magno cum verborum strepitu se jactat, & quot parasangis illa meam superet circa rite tractandam disciplinam Juris naturalis insolenter deblaterat. *Meminimur si sequaris*, inquit, *non potes non agnoscere jus naturæ tanquam unam è reliquiis primævæ integritatis, implantatum esse nobis à Deo, qui totum hominem olim condidit integrum.* Accedite ergo huc, & emite orientanum meum, amici, & in futuros usus recondite. Cavete autem ab eo, quod alter iste vendit, quod nihil plane valet. Atqui, mi Alberte, habemus quidem isto modo veritatē aliquam Theologicam; sed quid illa ad jus universale ad captum omnium hominum accommodatum? Et an ex meis principiis de divina juris naturalis origine nihil innotescit? Sane & ego originem ejus juris ad Deum retuli, velut naturæ conditorum? vide de I. N. & G. l. 2. c. 3. §. 20. Quid desideras amplius ab eo, cui principia rationis cum revelatione confundere propositum non est? Dedit porro status integer initium naturæ humanæ, & in eo quæ maxime locus fuit legi naturali. Sed quia integritas illa amissa est, & in ejus locum maxima corruptio successit, longe alia velat œconomia juris naturalis inde provenit, quam futura fuerat, si integritas illa in genere humano multiplicato persistisset. Id quod in præfatione libelli mei de Officio hominis & civis liquidissime ostensum. Unde nego ac pernego, officia hominum, uti nunc corrupti sunt, clarius & certius è contemplatione status integri quam corrupti addisci posse. Exempli causa assumit Albertus societatem paternam; circa quem huic pro censorio suo supercilio displicet, quod ego non *ob vestigia Hobbesii*, sed graves ob rationes titulum imperii paterni non è sola generatione, sed aliis fundamentis deducam.

Idq;

Idq; , quia non sequitur; hic generavit, igitur eo ipso est dominus generati, & in eum imperium habet. Nam per generationem illam producta fuit substantia, quæ pari cum generante jure gaudet. Quam rationem etiam in statu integro locum habere potuisse arbitror. Et scire velim è Theologis, utrum in sublimi Mysterio SS. Trinitatis hæc ex se mutuo consequantur; Pater genuit filium, igitur pater habet imperium in filium. Unde debuisset Albertus rationes meas destruere, antequam de *absurditate* sententiæ meæ latraret; præsertim cum ego nullam *hypothese* eidem substraverim, sed è natura rerum, & rationibus solidissimis eam deduxerim. Contra Albertus, *si meam, inquit, hypothese* assumas, & ad statum integritatis respicias, quam plana evadunt omnia! Videamus, quid tanto hiatu dignum proferat Sophista. Primo loco laudatur dictum Aristotelis, quem scilicet Adamus in Paradiso privatis collegiis explicavit, & ex quo status integri indoles optime cognoscitur. Inde *harmonia inter divinum & paternum imperium & utriusque vera causa* nullibi certius quam in Paradiso, nullibi clarius intelligi pronuntiantur. Ubi primo scire velim, quotnam exempla in Paradiso extant, circa quæ imperium paternum in actum fuerit deductum. Deinde audio quidem verba velut pro imperio prolata: *Deus in Paradiso non tantum creavit homines, sed & hominibus ut alios generarent benedixit; quæ ratione quoad causam imperii parentes assimilavit sibi; quoad obsequium liberos creaturis.* Atqui hæc ex se mutuo consequi nego propter maximum discrimen, quod est inter jus Dei Creatoris, & hominis generantis, & inter Deum & creaturas, ac inter hominem & suam prolem. Nisi dicere velis, homines in statu integro etiam solo verbo è gleba terræ potuisse prolem creare. Sed & valde extemporanea videntur sequentia; *parentibus licuisse ad exemplum Dei liberis imperare, quæ honestati non repugnant: hos decuisse in morem creaturarum promptos esse ad parendum paratosq;.* Dubito enim an satis argute dicatur: *Deus imperat, quæ honestati non repugnant.* Id quippe non obscure insinuat honestatem aliquam ante Deum, & ab ipso non dependentem. Deinde distinctius exprimendum erat, ad quarumnam creaturarum morem liberi in Paradiso debuerint esse prompti ad obtemperandum jussis parentum. Num ad modum creaturarum inanimatarum, v. g. ignis, grandinis, nivis, fumi, procellæ, famis, & gladii, quæ in sacris literis iussa Dei

Dei

Dei promte exsequi dicuntur? An ad morem animantium brutorum? v. g. scorpionum, serpentium, equi, muli? Quod vix ab Alberto assertum iri crediderim. Ergo restat ut dicamus, in statu integro, & in paradiso liberos debuisse promptos esse ad parendum ad modum creaturarum rationalium, id est, ad modum proles humanæ. Quæ thesis non plus lucis adfert doctrinæ de officio liberorum, quam fuligo camino. Sed & nescio an satis meditatus sit Albertus finem, indolem, & efficaciam imperii paterni in statu integro; ad quam intelligendam oportebat prius ad liquidum deduci; num dona illa ex imagine Dei integra velut resultantia cum ætate ultro velut effloruerint, an vero per disciplinam & culturam fovenda & producenda fuerint? Nam ad coërcendas pravas cupidines imperio paterno opus tunc non erat apud notiva sanctitate præditos. Tam & de duratione istius imperii paterni quæstio esse potest, utrum id perpetuo duraturum fuerit, ad exemplum imperii divini in creaturas, an vero liberi certo tempore illo solvendi fuerint? Et ex solo hoc exemplo, quo Albertus tam putide se jactat, patere potest, quid absurditatum & ineptiarum iste imperitis adolescentibus intra privatos parietes venditet, qui in conspectu orbis eruditam incongrua, apicari non dubitat. Ac cum primis eo nomine inepta est Alberti hypothesis ad evolvenda officia hominis in vita civili, quod illa longe sit obscurior & difficilior, quam si eadem officia eructe instituas è conditione hominis, prout nunc est. Cum enim non nisi paucis, iisque generalibus verbis de statu paradisiaco in sacris literis extet, si quis pleniorē & magis distinctam ideam ejus status concipere velit; necessum est, ut prius præsentem statum hominum animo concipiat, & ex eo abstrahat & amoveat omnia illa, quæ à peccato provenerunt, aut ejus occasione introducta sunt. Ubi post longam meditationem & ratiocinationem ad extremum fatendum est, multum adhuc obscuritatis superesse; præsertim ubi ad materiam domini rerum & imperii humani perventum fuerit, quæ duo instituta quam maxime jam genium nostræ vitæ temperant. sed quomodo eadem se in statu integro habitura fuerint, nondum ad liquidum perductum est. Sic longe planius intelligo præceptum de furto non faciendo ex hac ratione, quia furtum perturbat societatem humanam, quam si dicam, quia idem repugnat statui integro; cum adhuc in quæ-

F

stio-

stione sit, utrum & quousque dominium rerum in statu integro locum habiturum fuerit, quod circa dominium rerum intelligi nequit. Denique id quoque Alberti hypothesein valde suspectã reddit, quod in Sacris literis nullum ejus vestigiũ deprehenditur. Sane Apostolus Paulus, quẽ ego multis partibus Alberto & Magno & Majore sapientiosem judico, circa officia hominis Christiani nunquam ad paradilum provocat, ac præcepto de honorandis parentibus promissum annectit de longævitate, ab ipso quoq; Deo in decalogo additum; quod in statu integro locũ non habebat. Idemq; parentes ita imperium suum exercere jubet, ne liberos ad iram provocent, à qua itidem in statu integro nullum periculum erat. Tum uxores non ad exemplum Evæ, sed Saræ remittit. Igitur insistamus potius vestigiis Apostoli, ac Albertum cum hypothese sua inter imperitos adolescentes nugantem plorare jubeamus. Porro jus civile & doctrinam politicam è dictato juris naturalis recte dirigi utiq; in gloriam Creatoris ultimo redundet, etiam ubi id è sana ratione deducatur. Quomodo autem Deus omnibus nostris actionibus ultimus esse finis debeat, docere non ad jus naturale, sed ad Theologiam moralem spectat; ex qua & constat, quod actiones nostræ non placeant Deo nisi in Jesu Christo, de quo in statu paradisiaco altum est silentium. Mihi denique cui non est propositum homines salvos facere, sufficere potest, si homines in dirigendis actionibus ad societatem respiciant velut ad scopum proximum, qui tamen supremum & nobiliorem scopum non excludit. Sicuti medico sufficit sanitatem corporis reduxisse, cura animæ alteri disciplinæ delegata; quæ & ipsa de interna actionum sanitate sollicita erit. Ac sanè non exiguum operæ pretium facit Princeps, si civibus suis externam pacem procuret, ac per leges civiles externam honestatem inter ipsos conservet, atque internam sanctificationem religioni Christianæ procurandam relinquat. Satis autem mirari nequeo impudentiam Alberti, quod veterem calumniam de religione à Josua Schvartzio primo motam recoquere non erubuerit, non alio ut adparet fine, quam ut elogia istius sibi quoque vindicare velit. Qua de re cum prolixè *Erid.* p. 7. & 323. actum sit, ista repetere tædet. Ac num ego religionem etiam ex jure naturali ad statum civitatum attemperandã censeam, perspicipi potest ex l. i. c. 4. libelli mei *de officio hominis & civis*. Inane quoq; est, quod de usu legis pedagogico gannit Albertus; qui usus

me.

merè Theologicus est. Sic igitur penes erudicos & æquos lectōres erit statuere, uter nostrum magis rite jus universale adomaverit, & ex utrius scriptis plus bonę frugis ad solidā scientiā juris, doctrinæq; civilis hauriri queat: utrum qui è domesticis, & apud omnes cognitis principiis id deducit, an vero qui ad aliam disciplinam spectantia infereit, ac disciplinas confundit. Sicut & non parū contradictionis involvere iudico id, quod noster subjungit: *Theologia naturalis à Philosophiæ Christianis instructa est non paucis hypotheseibus, quas à Sacra Scriptura petiit mutuo & accepit.* Atqui quæ è Sacra Scriptura & peculiaribus ejusdem dictatis, quatenus rationis dictatis contradistinguuntur, instruitur Theologia, non amplius naturalis, sed revelata est.

Per Alberti igitur cavillationes adhuc firmum perstat assertum meum, religionis Christianæ nihil interesse, eidemq; nihil decedere, si disciplina è domesticis principiis extruatur, ac per assumpta heterogenea hanc alterentur. Præsertim cum jus universale ea sit indole, ut nulla hypothesei opus habeat, sed ex manifesto veris principiis exurgat; neq; nostra mens sit, ut quis sola hac disciplina in moralibus adquiescat, sed ad alias quoq; progrediatur, ad quas proprie spectat, quomodo actiones nostras ad Deum dirigere, eidemq; adprobare debeamus. Adhuc etiam absurdum & contra leges methodi arbitramur, ad disciplinam generaliore & natura sua priorem stabiliendam assumere hypotheses è disciplina particulari, & quæ natura sua posterior illa est. Quod enim in contrarium adfertur de Rhetorica, velut natura priore, à Metaphysica velut superiore, mutuo quid accipiente multis modis ineptum est. Nam primo homines in sermone tropos adhibere, antequam vocabula eorum ab artificibus dicendi inventa foret. Deinde metaphysica sane Rhetoricæ non communicavit aliquam hypothesein, cui ista sit superstructa; sed qui artem dicendi tradiderunt, longo post tempore terminos quosdam è metaphysica adhibuerunt, uti & aliæ disciplinæ, ad res concisius exprimendas. Etsi causa & effectus, pars & totum, non sint termini pure metaphysici, sed in populari quoque sermone adhibeantur. Et Quintilianus hanc eo minus præcepta rhetorica tradere potuit etiam citra adminiculum metaphysicæ, dum dicit: *Metonymia est nominis pro nomine positio; cuius vis est, pro eo quod dicitur, causam propter quam dicitur ponere.* Sed uti hæc levicula sunt; ita id grande piaculum videtur, quod Albertus metaphysicam superiorem & dignitate priorem rhetorica pronun-

tiat, & hanc *pueris* velut quotidianum pabulum proponendum censeat. Cum tamen per rhetoricam Cicero Consul Romæ factus sit; quam dignitatem nemo unquam metaphysicæ debuit. Et ab Eloquentia multi Imperatores, Reges, & Principes commendari legantur; à metaphysica commendari valde pedantica laus sit. Ac revera eloquentia nobilissimum est donum, cujus tam in Ecclesia quam Republica maximus est splendor; cum etiam exquisitissima metaphysicæ scientia nil nisi pulvis & umbra sit. Et sane Alberto cum ista scriberet, de patrono suo Dn. Seckendorffo in mentem venisse haut videtur, qui utique suis imaginibus haut indignum judicavit specimina eloquentiæ suæ publicè juris facere; è quo si quis seiscitetur, num & circa metaphysicam aliquid tentare velit, tanquam mente captum in malam rem cum pedanteria sua abire justurus sit.

Id vero quod à me objectum est, per Alberti methodum disciplinam nostram reddi particularē, quæ sua indole universalis sit; incassum diluere conatur idem per distinctionem inter τὸ ὄτι & τὸ διότι, quæ nullo modo ad præsens negotium quadrat. Nam τὸ ὄτι, seu quod aliqua res existat, id hypotheseos loco adhiberi non potest. Sicuti non est hæc hypothesis astronomica, sol existit, terra existit; sed sol movetur, terra movetur. Sic inepta est hæc hypothesis, primus homo justus & sanctus fuit conditus; ex hac enim nihil theorematum potest deduci. Sed si dicam; nos debere conformari ad justitiam & sanctitatem primi hominis, hypothesis quidem esset, sed quæ theologice & philosophice falsa, ac impossibilis est. Nam justitia, qua primus homo gaudebat, est plane diversa à justitia, per quam nos jam justificamur, sanctificamur, & salvamur. Ille enim justus erat Deoque placebat, & salvandus erat citra Christum mediatorem. Nostra autem justitia est in solo Christo, & citra hujus respectum nostra opera Deo non placent. Et quid tantopere circa statum paradisiacum se torquet Albertus, qui tam diu amissus, nec unquam restituendus est, & qui nobis norma nec potest, nec debet esse. Nam nusquam in sacris literis, quantum quidem ego memini, Adamus in statu integro nobis proponitur velut exemplar, ad quod conformari debeamus. Sane cognoscamus è sacris literis, primum hominem habuisse jus naturæ in se examissum, nimirum eo modo exserendum, & per ea particularia præcepta exprimendum, quæ in
cum

eum statum cadunt. Sed num exinde consequitur; igitur commodissime omnium existo possumus eruere jus naturale, ejusque particularia præcepta, quæ ad præsentem hominis, & corruptum statum quadrant. Denique revera nullo sensu dicitur: Philosophia è divinis literis cognoscit τὸ ὄν, id est, quod primus homo in sanctitate & justitia creatus sit: sed eadem τὸ δῖόν, cur ita sit more suo, id est, per rationem unice inquiri, atque tradit. Quodnam est illud δῖόν, aut ubi ejus reiterationem Albertus in suo compendio ostendit? Pergit noster: *esto, reddatur particularis quoad ea, quæ assumtis illis hypothesis innotentur tantum, & citra has è principis congenitis non innotescunt: quid tum inde?* Quid tum inde? Respondeo, non erit amplius ad captum omnium hominum etiam illorum, qui mysteria religionis Christianæ ignorant. Nam quod idem circa Theologiam naturalem fieri dicitur, id contra leges methodi fieri à me dictum est. Quod autem addit, metaphysicam disciplinam universalissimam habere dogmata Christianis propria, puta *de reali discrimine inter existentiam & subsistentiam in substantiis creatis singularibus, ex hypothesis (imo verissima & solidissima thesi) de incarnatione Filii Dei*; id ad rem præsentem nihil facit. Nam id mysterium religionis Christianæ non substernitur velut hypothesis, cui tota scientia metaphysica superstruatur, uti circa statum integrum in jure naturali fit. Deinde, puto, prius convocandus fuerit totus augustissimus Senatus reipublicæ metaphysicæ, eorumque sententiæ perrogandæ una cum rationibus: num utique è mysterio illo de incarnatione Filii Dei, cujus simile rerum natura non habet, extruendum sit theoremata philosophicum; dari reale discrimen inter existentiam & subsistentiam in substantiis: an vero præstet dicere, per totam rerum naturam in substantiis completis existentiam & subsistentiam esse unum & idem, aut saltem reale discrimen inter eas non esse; sed exemplum de assumptione humanæ naturæ Christi in personalitatem λόγος esse exceptionem à regula, solis Christianis cognitam. Qualis exceptio non impedit, quo minus tota disciplina extrui possit è principio à sola ratione erui apto. Sed id quidem in medio relinquimus, donec in eam rem scriptum conditum fuerit.

Mirum vero est, quod Albertus nescire se dicat, qui de primæva hominis perfectione dubitent. Nam ne de Philone Judæo me-

morem, tam multi è priscis Ecclesiæ Doctõribus ista omnia per allego-
rias quondam explicabãt, ut Augustinus ideo necessarium duxerit com-
mentarium scribere de Genesi ad literam. Ac ipse utique Grotius l. 2.
c. 2. §. 2. statum protoplastorum longe aliter concepisse videtur, quam
nostrates Ecclesiæ profitentur. Nec dubito, quin præter Socinianos a-
lii quoque cum Grotio sentiant ex Arminianis & similibus sectariis;
quos mihi investigare non vacat. Quibus omnibus an ita cui de & pro
imperio Christianorum nomen adimere possit Albertus, ipse pro au-
toritate sua papali viderit. Qui porro scelestam calumniam admiscet,
& quæ ne pilum quidem boni viri eidem superesse arguit, dum non eru-
bescit scribere; *Socinianos ad me accedere in stigenda primi hominis mise-
ria.* Nam ubi ego scripsi, aut dixi, aut cogitavi, *primum* hominem fuis-
se miserum? Sed nimirum ante oculos obversata Alberto videtur illa
regula alienæ famæ insidiatoribus usitata; calumniare audacter, semper
aliquid hæret. Nam etsi omnes, qui scripta mea legerunt, vel manibus
palpare queant, Albertum turpissime mentiri; tamen saltem apud unum
& alterum imperitum adolescentem, quem argento emungit, sinistram
de me opinionem excitare potest, supra cujus captum mea scripta forte
sunt, sed cui Alberti scheda paucis obolis emere facile est. Et tamen
agno se Tartuffus assimilat, cujus tamen adunci unguis & animus tygri-
de immanior non obscure prominent, quiq; venerabili toga talari
fœdissimum hypocritam tegit: cujus tanta animi acerbitas in me ex
istius scripto elucet, ut me ad inferos si posset detrudere optaret. Sed
Deo sit gratia, quod neque salus neque fama mea ab ejusmodi impro-
bo calumniatore dependet.

Dixeram porro ego, scriptum Alberti neque posse haberi pro
compendio Theologiæ moralis, neque vicem sustinere disciplinæ ju-
ris universalis quæ juri civili substerni queat. Horum prius uti Al-
bertus admittit; ita circa posterius id commodum haut sane exi-
guum è sua hypothesi & regulis in jus civile redundare proficetur,
quod us adsumtis Jureconsulti deinceps orthodoxas sententias, & de-
cisiones ac responsa dare, atque erronea dignoscere ac rejicere pote-
rint. Expectabimus, an quispiam è Jcõtorum ordine ita sit delira-
turus, ut ex hypothesi Albertina Jus civile orthodoxum sit commenta-
turus, cujus scilicet usus tam luculentus in paradiso futurus erat.

Nec

ibomajo telia mapp

-alib etantia zibumg

2221

47
Nec est, quod Albertus se tantopere jactet excerptis ex una & altera
epistola, ac *præsificini* exclamet. *Baccare frontem cingito, ne puero no-*
ceat mala lingua recenti. Sine dubio Albertus amicorum elogia ex-
petiit, qui cum vanitatem hominis nossent, ita rigidi esse noluerunt,
ut illum attenderent pronuntiata tercia animi sui sententia, cum etiam
fimia fœtus suos, quantumvis Eroti Lipsico simillimos, ex osculari ac
deperire soleant. Cæterum etsi Dominus Zieglerus, cujus epistola
tantopere gloriatur Albertus, & ipse orthodoxiæ addictissimus, & so-
lidæ Theologiæ peritissimus sit; nondum tamen animadvertere licuit,
eum in explicandis legum rationibus vestigia compendii Albertini le-
gere. Quid tamen deinceps futurum sit, & num Scabini Lipsienses
hoc modo deinceps sententiam prolaturi sint; v. g. hunc vel istum
furem suspendendum normaliter ad statum paradisiacum juxta hypo-
thesin Alberinam, dies docebit. Sed nimirum duo Alberto suffi-
cient, quorum suffragium pluris est ipsi, quam aliorum *sexcentum*
(credo sphaema typographicum esse pro sexcentorum) juris mysta-
rum, Themidi nescio an Eridi magis faventium. Magis philoso-
phicum fuerat dixisse; ipsum solum sibi sat ampli instar theatri esse.
Nam metus est, ne forte is, qui è duobus testibus superest, episto-
lam suam retractet. Interim velim cordati observent, quantopere
Eroti suo contradicat Albertus hisce verbis: *Sit aliquis, cui Pufen-*
dorfiana magis quam mea placeant; quid tum inde? Dissidentem enim
tubentissime fero, & hanc libertatem non minus relinquo altis, quam mi-
hi sumo ipse. Atqui si Alberto ea foret animi æquitas, quare tanto
calumniarum adparatu meam sententiam apud imperitos adolescen-
tes suspectam reddere conaretur? Cæterum nihil magis puerile di-
ci posse videtur, quam quod subjungit: *Fateor quidem, quod Pu-*
fendorfius objicit, jus civile Romanum ab Ethnicis primo conditum esse.
At enim vero leges, quæ ex eo apud Christianos adhuc valent, latæ sunt ab
Ethnicis, non quatenus fuerunt Ethnicis, aut Idolorum cultores, sed quatenus
una nobiscum principiis congenitis recte usi sunt, i. e. sana ratione. Quo ipso
nescientes quid facerent ad meam quam proximè hypothesein accesserunt, reli-
quias nimirum status integri, inter quas illa non postremo loco sunt, leges
suas apte satis, nec infeliciter conformantes. Misellum ratiocinium!
Ethni-

Ethnici formarunt leges civiles juxta sanam rationem ; aut principia congenita. Ea principia à Christianis Theologis referuntur inter reliquias imaginis divinæ ; igitur Ethnici proxime accesserunt ad hypothesin Alberti de jure derivando è statu paradisiaci. Credo sicuti ferramenta diuturno usu deteri atque obtusa demum reddi solent ; ita & Alberti rationem longa Logices professione hebetatam. Alias habent Jcti, quod sibi de tanto hyperaspista gratulentur adversus Carolo stadium, delirum Diaconū, Witebergensem, & Anabaptistas ante sesquiseculum Germania exactos, à quibus Jurisprudentiæ præsentissimum scilicet periculum imminebat.

Arguit inde me Albertus injuriæ Dn. Seckendorffio illatæ, quod scripserim; hunc *philosophiam moralem è solo rationis lumine deductam è Christianorum Scholis plane proscribere velle.* Ast quid aliud insinuant tradita ab ipso *Christianismi* l. 3. c. 8. §. 6. ubi dicit, ethicam philosophicam penitus (*ganz und gar* /) sub Theologiam moralem reducendam, sicuti infrequentes legiones aliis solent admisceri, ut nomen plane, prioremque formam ac rationem corporis amittant; eamque professionem à Theologo obeundam, cujus lectiones in effectu Theologicæ sint, & catecheticæ paulo pleniores, quam in Scholis doceri solent. Addit, reliquam in natura scintillulam circa moralia, & illi soli superstructam philosophiam statim clara face verbi divini irradiari posse, sicuti orto sole stellarum debile lumen evanescit. At mea sententia in eo cum Seckendorffio conspiraverat, quod in locum ethicæ Aristotelicæ, quæ magnam partem vocabulis undecim virtutum absolvitur, solidius quid in genere morum sit surrogandum. Id quoque laudo, proboque, quod judicet, Theologiam moralem majore studio in Academiis tradendam. Sed hanc ego censebam separatim tractandam, & in locum ethicæ Aristotelicæ jus universale substituendum, fundamenta juri civili & politicæ suppeditans. Sed si Seckendorffio aliter videretur, nimirum digitus labiis imponendus erit. Quis enim adversus istum hiscere audeat? Neque vero tanto me dignor honore, ut Alberto me consiliarium obtrudere velim, paradisiaco doctori, qui soli sibi compendium suum habeat, fervetque sepulcro, quod brevi puto ad piper erit relegandum, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Quia porro Albertus eandem cramben tam sæpe recoquit, vetio
mihi

mihi dari non potest, si & mihi totiens ingesta cum tædio lectoris iteranda sunt. Fatetur is, *jus naturæ hodie, æque ac Decalogum, præsupponere statum hominis corruptum, tanquam objectum, etsi status integer sit maneatque ejus principium.* Atqui non satis memini, utrum Albertus heic intelligat principium existendi, an cognoscendi. Si prius, nihil ad rem facit, quod jus naturæ extiterit in statu hominis integro. Nam & hic status perit, ejusque noticia non nisi è sacris scripturis peti potest. Ac mihi præcipue curæ fuit circa principium cognoscendi dispicere, cui fini quare status integri contemplationem mirus idoneam judicem, infinities dixi. Commendat deinde noster iterum analogiam status integri & corrupti, dignum Albertino ingenio commentum, ac jam novus bellandi artifex bellum ad analogiam status integri gerendum tradit. Id quod non amplius mihi ridiculum, sed plane deplorandum videtur, hominem in stoliditate ita obduruisse, ut nullam spem sani sensus reliquisse sibi videatur. Sanè nemo mortalium unquam tantopere ineptivit, ut analogiam entis ad non ens fingeret, seu ut contenderet, actus certi alicujus status conformandos esse ad analogiam alterius status, in quo actus ille nullo modo locum poterat aut debebat habere. Sed quia ab ingenio Alberti non nisi inusitata & miraculo similia proficisci possunt, optandum erat, ut analogiam illam paulo distinctius, & per omnes partes & actus belli deducere vellet. Nam quod bellum gerendum sit, ut pax recuperetur, ac idem quantum possit ocius ponendum sit, etiam ex nostris principiis deduci potest; & Grotius temperamenta sua non è Paradiso, sed è socialitate, & conditione hominum prout nunc sunt, depromsit. Unde sublimius quid & argutius ab Alberti acumine expectabamus potissimum circa modum belli gerendi. Sane quia statui integro quam maxime congruit, ne quis alterius corpus lædat, maximam à bellatoribus gratiam inibit Albertus, si pugnandi rationem ad analogiam status integri deducere queat, atque efficere, ut deinceps bombardæ non globis, sed plumis overentur, quo hostis sonitu tantum, & fumo terreatur, non lædatur; utque loco gladiatorum caudæ vulpinæ adhibeantur, quas ita dextre vibrare callet Albertus. Non autem vitio mihi vertet Albertus, si hanc controversiam tractanti aliquando de carnifice in mentem venit, postquam Indicem Novitatum à carnifice in foro Lundensi combustum vidi, è quo subinde flosculos aliquos Albertus mutuatur; cujus & autor, uterque in malam rem ideo

G

abire

abire necessum habuit. Accedit, quod vix ullum hominum genus majore asperitate munus suum exerceat, quam carnifices, sic ut minime omnium de actionibus suis ad paradisi delicias exigendis cogitationem suscepisse videantur. Unde cum meretrices *Erotem* quoque *Lipficum* pro tutelari numine habeant, non inhumaniter facturus erat Albertus, si importunos istos homines è compendio suo orthodoxo informaret, ne ita crudeliter in terga infelicium sæviant; quæ & ipsæ professioni suæ commendandæ verba Alberi sua facere possunt, *Erot. p. 3. Non hodie demum studio Erotis aut societate delectamur; dudum est, quod familiarissime cum ipso contra ipsos etiam adversarios nostros agimus, & nisi amici contra neminem pugnamus.* Sed quia Albertus etiam calumniatorum tergo metuit, quorum primiceriis palmam ambiguan reddere conatur, non incaute facit, quod istum artificem è sua hypothese instrui aptat, ut ad analogiam status paradisiaci virgis cadantur, si qui togistalaribus induti crasse nimis calumniis operati fuerint.

Excipit inde nonnulla Albertus ad ea, quæ ego rationibus Seckendorffii opposueram. Quæ inter primum est, quod etsi scopus sacræ scripturæ non sit tradere principia aut disciplinam juris universalis; eandem tamen præbere hunc ulum secundarium, ut multæ res naturales, & morales, aut historica & politica passim interspersa inde delumi possint, ita quidem, ut aliunde eodem certitudinis gradu haberi non possint. Hoc uti de historicis lubenter concedo; ita quousq; hæc etiam alia valeant, supra exposui. Id tamen nego, sacram scripturam per pauca verba, quæ de statu integro tradit, hunc præbere usum, ut inde commode possit extrui systema juris universalis ad captum omnium hominum. Quod enim inde constat, datum fuisse olim statum integrum, ad nostrum scopum nihil facit. Inepte heic adplicatur distinctiuncula inter *ὄτι* & *διότι*; Nam si quis è sacris literis præsupponere velit tanquam hypothesein, hominem initio in statu integro conditum fuisse, *τὸ διότι* autem deinde è ratione deducere velit, cum ratione infante velle videbitur. Non incipio autem, quid disciplinis, quarum objecta in ipsos sensus incurrunt, emolumenti aut lucis accedat, si eorum objectorum *τὰ ὄτι* seu quod existant, è sacris literis præsupponatur v. g. quod sol, luna, & sidera existant, quod dentur medicina & medicamenta; aut quod propter ejusmodi suppositionem statim
inde

inde sit resultatura astronomia aut medicina Christiana. Non magis quam Christiana sartoria aut sutoria dabitur, quia in sacris literis de vestimentis, & calceis fit mentio. Gratis quoque negat Albertus; si in scriptura sacra occurrat aliqua propositio ad jus aut ethicam spectans, hanc ab illa præsupponi. Nam quomodo scriptura sacra vetare posset, v. g. ne quis fratrem suum defraudet in commercio, nisi præsupponatur, dari jus, è quo natura contractuum cognoscatur? Aut quomodo eadem arguere posset gentes, quod se macularint vitiis contra naturam, ni præsupponeretur, eos habuisse doctrinam morum? Quod porro regulas suas pro axiomatibus juris naturalis non venditat Albertus, id ingentis modestiæ loco habendum, cui & nemo invidet, quo minus sese istis quantum potest oblectet. Fateor tamen me capere non posse, quid regulæ istæ ad deducenda juris naturalis præcepta faciant, quæ & longe obscuriores sunt quam hæc, nec horum causam continent; & post omnia præcepta juris naturæ cognita, eadem in se plana & aperta obscuritate involvere aptæ sunt. Nisi forte hac virtute commendabiles sunt, quod præceptis juris naturalis tincturam orthodoxiæ adspargere valent. Nam si ita dicatur; *curandum est, ut concordia rupta reparetur, quia quicquid ad statum integritatis orthodoxe expositum hodie in moralibus ex aliqua parte recuperandum pertinet, viribusque naturæ recuperari potest, id jure naturæ præceptum est, ideoque à nobis faciendum*: hoc non solum est Albertino more & orthodoxe jus naturæ tractate, sed & ratio ita perspicua est, ut cuivis idiotæ per se pateat. Ast si eidem præcepto hanc rationem subnectam, quia homo debet esse sociabilis, id neque orthodoxum, neque ad captum quorumvis hominum est. Sane quanto locupletius factum sit jus naturæ mixtura Albertina, nondum adhuc deprehendi potuit.

Quando porro ego professus sum, me jus universale modo universali traditurum, ut nempe sit ad captum omnium hominum abstrahendo à peculiari religione, utique inde sequitur, hanc methodum non minus ad captum Christianorum esse, quam Turcarum, & ethnicorum; quia Christiani non minus sunt homines rationales, quam hi aut isti, nec illi ab hisce disciplina juris naturalis, sed religione revelata distinguuntur. Christianos autem peculiarem habere methodum juris universalis nego, qui & in hoc addiscendo nihil damni sentient, si deliria Alberti insuper habuerint. Frustra quoque gannit Albertus, se ex sua methodo formasse disciplinam juris naturalis, prout indoles ejus requirit. Nam indoles hujus disciplinæ est, ut sit universalis. Istius autem hypothesis est theologica, quæ omnibus pro-

positionibus mixturam adfricat, nec eas mere Philosophicas esse patitur, quippe cum hæ ultimam probationem ex illa trahant, quæ est vinculum & velut anima propositionum. Neque per naturam rerum aliter fieri potest, quam ut per hypothesin heterogeneam disciplina aliqua hybridæ naturam non induat. Putidum est, quod Albertus vetus & infelix cavillum recoquit de informatione & emigratione ad gentiles, quasi hæc suscipienda foret illi, qui ad captum istorum disciplinam aliquam tradere velit. Sane si ego jus naturale ad captum omnium hominum traesidisset apud Belgas, quibus plurima negotia cum Muhammedanis & ethnicis intercedunt; num ideo mihi in Japoniam fuisset proficiscendum? Sed nec adparet commodum illud maximum, quod Christiani inde capere possint, si fundamentis juris divini revelati utantur in disciplina juris naturalis; cum quæ revelatio suggerit alio modo, aliaque è disciplina haurire possint & debeant; nec mixturam disciplinarum facere necessum habeant. Admiranda vero est sollicitudo Alberti, quod pronuntiat: etiam in doctrina contractuum & subtilitatum mathematicarum cavendum est, ne quid in his doctrinæ Christianæ veritati difforme, omnia conformia sint. *O curas hominum! o quantum est in rebus inane!* Expectamus ergo propediem Alberti providentiæ geometriam & algebram Christianam, ne mathematici forte per imprudentiam in hæresin præcipitent; præsertim cum omnia tutissima timenda sint, postquam jam non satis ad Christianismum quadrat hæc thesis, homo est animal sociale. Quid denique jejunius est hoc ratio cinio: quia utilitas regula est actionum non quidem de jure, sæpe tamen de facto, idque non solum apud barbaras gentes, sed & frequenter apud Christianos; igitur disciplinæ juris universalis assumenda est hypothesis è revelatione divina. Id est, quia arithmetici sæpe committunt errorem calculi, igitur arithmetice assumenda est hypothesis è revelatione divina.

Cæterum quia quæ pro Seckendorffii rationibus stabiliendis attulerat Albertus, valde frivola erant; igitur ut aliquod operæ pretiū faceret, palmariam calumniam totiens à me elisam revomere placet. *Ratio non manet sana, quando revelationi divinae fingit contraria. e. c. hominem in mundum undecunque projectum, valdeque miserum, cui ratio eheu! hodie valde corrupta* (sed non usque adeo, ut non jus universale extruere valeat citra hypothesin Albertinam,) *ex contemplatione naturæ & conditionis suæ officia illi conditioni necessaria suggerere debeat.* Atqui hanc thesin Albertus mihi per summam impudentiam affinxit, quæ nusquam in locis ab ipso citatis, nec alibi in meis scriptis extat. Sed is est sensus, eaque intentio meæ thesios: Si homo in hunc mundum delatus ordinario naturæ cursu à parentibus genitus, eorumque cura educatus, infinitisque commodis aliorum hominum auxilio in vita comuni convenientibus gaudens, uti nos omnes sumus, talis inquam homo, ut alios homines digne æstimare, & quomodo se erga illos gerere debeat discat, considerare velit, quæ sua conditio futura esset, si solus ipse in hoc mundo à Dei & aliorum hominum auxilio plane destitutus ageret; reperiet se longe fore miserimum. Num hoc est

fin.

fingere aliquid cōtra rēvelationem divinam? Num etiam Apostolum Paulum arguemus finxisse aliquid contra revelationem divinam 1. Corinth. XV. *Si Christus non resurrexit, inanis est predicatio nostra, inanis autem est fides vestra. Reperimur autem est falsi testes Dei, quoniam testificati sumus de Deo, quod excitaverit Christum, quem non excitavit, si mortui non resurgunt. Etenim si mortui non resurgunt, ne Christus quidem resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, supervacanea est fides vestra, adhuc estis in peccatis vestris. Igitur qui obdormierunt in Christo, perierunt. Si in vita hac spem in Christo tantum fixam habemus, maxime miserabiles omnium hominum sumus.* Quantus hæreticus Paulus est futurus, si è propositione hypothetica licet facere categoricam? Sic quod homo duos pedes habeat, quorū alterno motu se commode ab uno loco in alterum transferre potest, maximum sane Creatoris est beneficium. Hoc ut quis eo luculentius æstimare queat, si animo suo fingat, aut concipiat ideam hominis, cui unus tantum pes sit, & quam difficile huic sit futurum de loco in locum procedere; num hic aliquid finxit divinis literis adversum, ex quibus utique intelligitur homines bipedes à Deo creatos? Atque hoc malum, proh dolor! ut nempe à privationis incommodo habitus nobilitatem æstimare discamus, libertinismus ille philosophandi, veteramentariis adeo invisus produxit, per quem rationem malumus sequi, quam veterum magistrorū nostrorum collegia MScTa, & nānias peripateticas: etsi ea ratio sibi quantumvis relicta, non usque adeo in rebus haut theologicas nec salutem animæ spectantibus est perversa, quo minus & per eam Euclides solidissimas demonstrationes formare, & Hippocrates verissimos aphorismos tradere, & Virgilius optima carmina scribere, & Cicero ornatissime dicere potuerit. Etsi proh dolor! postquam homines ad ductum Cartesii accuratius philosophari cœperunt, multa collegia MSta ingenti cum pedanteriæ damno ad tabernas atomatariorum relegata sit, ac juventus studiosa veteres libellos peripateticos nescio ad quos usus lacerare adsuescat; cui calamitati deplorandæ jam credo oculi Alberto rubent. Cujus tantus stupor seu verus seu affectatus est, ut quæ à me de statu naturali tradita sunt etiam rusticis perspicua intelligere non possit, aut velit. Qui status, postquam liquido in doctrina morali explicatus atque deductus fuit, quod veteribus regulis Seckendorffio æstimatis mortem attulerit, conditioni rerum humanarum adscribendum est, qua eum a lia, tum præcipue nullo fundamento nixa corruptioni & interitui valde obnoxia sunt. Sic ut nihil supersit, quam ut regulis illis pie defunctis funus ducatur, nāniam oantillantibus vetulis, ac Velthemio & Alberto cum liripipio feretrum prosequentibus. Denique illud Alberti, *Vtinam vero!* haut quidquam efficiet, ut mea principia laxa possint vocari, *quæ nullum è verbo Dei frenum admittant, ipsaq; per probabilitatem, quam à corruptione speciose accipiunt, corrupta sint, aliosq; corrumpant.* Atqui ego semper professus sum, ubi jus universale desinit, ibi incipere Theologiā moralem, & jus civile. Et qui dogmata sua è rerum natura, deducit, ac leges bonæ consequentiæ observat, illi à fallaci probabilitate nullum periculum est. Claudite

Albertus discepcionem hanc gestulatione quapiam simiali, odiose nudatis dentibus, qui valde lepidus sibi videtur. Quantum sudoris instare credimus poetis, & quamdiu isti caput scalpent, & unguis rodent, antequam digna Alberto episcopia componant, qui tam gloriosam pro Dn. Seckendorffio pugnam depugnavit!

Hucusque alieno nomine rem gessit Albertus: nunc pro se digladiari pergit. Ubi præcipuum ipsi negotium totiens explosam calumniam de homine undecunq; in mundum projecto, in scenam retrahere, utq; eam mihi obtrudat nihil impudentiæ omittere. Quid enim sætius veterano Professore Logices, quam hypothesein & propositionem hypotheticam confundere, aut propositionem categoricam pro hypothetica substituere? Ter allegavit mea verba p. 192. *Si concipias hominem in hunc mundum projectum, &c. Si fingamus nobis aliquem hominem undecunq; in hunc mundum delapsum &c. Si fingatur homo solitarius in hunc mundum incultum projectus &c. ejus status erit miserimus.* Ast num ideo asserto, *hominem tali modo in mundum projectum?* Atqui infinities adolescentibus inculcavit Albertus; hypotheticam nihil ponere, sed recte se habere. si dato antecedente detur consequens. Sic in *Apologia mea* (Erid p. 22.) quando dico; *hæc est mea thesis; si fingatur homo solitarius &c. mea thesis non est categorica, sed hypothetica; & nihilominus per summam impudentiam contendit Albertus; eam esse meam hypothesein, cui jus naturale superstruam, ac unde socialitatem deducam.* Ast quomodo quatuor lustrorum Professor Logicus ignorare potest, probationem fieri directe, vel per deductionem ad incommodum. Ad posterius, non ad prius genus probationis pertinet, quod ego præter complures probationes positivas socialitatis necessitatem & utilitatem ostendi per fictionem contrarii, seu deductionem ad absurdum. Quis autem ideo dixerit, me, quod tanquam absurdum tantisper admisi ad eo fortius convincendum pertinacem adversarium, habere pro hypothesei & fundamento meæ disciplinæ? Id quoque ex arte calumniandi, quod illam a verba allegare omisit Albertus; nisi hoc nepe parentum auxilium per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit. Nam talis homo qui fingitur, à parentum auxilio destitutus, si peculiaris eum Numinis cura amplectatur, non erit miserimus; sed iste demum, quem neque parentes aliiq; homines, nec Deus ullo auxilio sublevat. Unde etiam, quia vera conditio primi hominis non è solo rationis lumine, sed è sacris literis unice patere potest, gentiles, (quorum loca à me adducuntur l. II. c. 2. §. 2.) non minus quam qui à cognitione divinarum literarum abstrahere velint, non potuerunt non conditionem istius hominis, quem sibi primum fingunt, tanquam miserimum concipere. Num autem ideo iste, qui è sacris literis veras hominum origines novit, & majoris illustrationis causa iuntaxat ab ea paulisper abstrahit, aliquid fingit velut thesin divinis literis adversam aut iis fidem demit, quæ de primæva felicitate ejus primi hominis, qui revera extitit, sacra scriptura tradit? De cætero nemo cordatus erubuit posteriores cogitationes prioribus prætulisse; multo minus ab initio confusus, obscurius, aut incommodius dicta deinceps explicare, & illustrare. Nec adhuc in Indicem expurgatorium ab Alberto relatam credo illud tritum; quilibet suorum verborum, suæque

que

que sententia optimus interpres, aut illud ex octavi præcepti explicatione catechetica; & omnia in meliorem partem interpretantes.

Circa adducendum dictum sat inficetum Martini Schoockii de ponte asinorū illo autore dignum nescio quare iam singulari in eius voluptate titillari videatur Albertus, nisi forte mentio cognati sanguinis in hujus pectore motū aliquem excitavit, aut pulpamenti istius memoria appetitum stimulavit. De cætero per me pontō istum æstimet quisq; quanti volet; ego sane nunquam vidi aliquem, qui cum ratiocinium formandum esset, ad illas regulas recurreret. Sicuti etiam præcepta legis naturalis longe planius citra regulas Albertinas intelligi possunt, quam si quis ad hæc ductum ista investigare instituat. Porro haut quaquam ego iratus fui, quando audiebam, meam doctrinam ab Alberto in collegiis suis exagitari. Necessitatem tamen mihi impositam videbam reponendi, quæ ad rem videbantur, ne in orthodoxiã impingere crederet ab imperitis, & qui de alterius sententia non ex ipsius verbis & scriptis, sed alieno è judicio sæpe invidia infecto calculum ferunt. An meum nomen in isto Collegio expressum fuerit nescio. Saltem tamen omnes auditores intelligebant, meas sententias impugnari. Deniq; circa Philosophiam Christianam puerili plane modo se jactat Albertus, cum isto instituto nil frivolum magis excogitari queat. Sane eodem jure, quo is Logicam Christianam comminiscitur, alii licebit venditare Logicam Muhammedanam; ad quam nihil aliud requiritur, quam ut exempli loco adducatur hæc propositio; Muhammedes est magnus Propheta. Imo & expeditissima metamorphosi Logica medica proveniet, modo hæc propositio in exemplum assumatur, rhabarbarum habet vim purgandi. Sane Logica ut talis videt quidem hæc & ista esse propositiones, sed æque nescit veræ an falsæ sint, atq; novit idem de hac propositione: Verbum caro factum est. Enimvero si Logicam Christianam voluisset parturire Albertus, debebat ostendere, quas novas ratiocinandi species, aut figuras syllogismorum religio Christiana tradat, Aristoteli & Euclidi ignotas; aut quænam ratiocinandi species ab hisce traditæ in religione Christiana rejiciantur. Alias enim ad ipsam Logicam nihil interest, è qua disciplina propositionum exempla petantur; cum non Logica, sed quælibet disciplina de suorum theorematum veritate cudicet, ac Logicæ duntaxat formalis consequentia curæ sit. Unde hæc propositio, Deus factus est homo, in Theologia haut quaquam inusitata, sed maxime usitata & domestica est. In Logica autem eadem non magis inusitata dici potest, quam hæc, Rhabarbarum habet vim purgandi quia Logica ut tali non magis de hujus, quam illius veritate constat. Unde & Aristoteli exempli loco non nisi vulgarissima, aut literæ α , β , γ . aut è mathesi petita, quæ tunc pueri addiscebant, adhibentur. Sed nimirū voluit aliquid esse Albertus; per tota idem ad istud pervenire haut potuit; igitur tale quid comminiscendū fuit, ut saltem à pueris digito monstrareretur, & diceretur, hic est Philosophiæ Christianæ autor. Quam mirū oportet animal esse, quod Albertus jã de seipso pronuntiat: *eg. Christianus, quã Cartesianus Philosophus esse malo.* Lepidã oppositionem! Quasi Cartesius quoq; Christianus non fuerit, cõtra Aristoteles inter Apostolos præcipè locū obtinuerit. At qui ego credideram,

ram,

101

56
 eã, Cartesianam Philosophiam præcipue opponi vulgari philosophiæ peripateticæ; quæ cū bonis ingeniis non immerito sordeat, jam novo fulcro ruinosam molem stabilitum it Albertus, venerabili vocabulo circumposito, velut minus boni Christiani sint, qui Cartesium, quā qui Aristotelem sectantur. Ac est quod caveant sibi Domini Medici Lipsienses, ne ab Alberto ad Sanctum Officium Inquisitionis pertrahantur. Nam & illos audio Cartesium pro Aristotele æstimare. Et in universum ejus professionis homines hoc vitio laborant, ut malint rerum naturam & recentia experimenta, quam pulverulentas scholarum nœnias sequi. Me quod attinet, quamquam nec ipse in Cartesii verba juravi; censeo tamen plus ingenii & bonæ frugis in illo esse quam in sexcentis Commentatoribus in Physicam Aristotelis. Interim physicæ gratulamur quod ab Alberto per viginti quinque annorū meditationem locupletata sit duobus theorematibus oppido quam subtilibus; mare non esse meteorum, & aquas supracælestes ultra vertices stellarum fixarum per spatia imaginaria, de quibus nihil determinari potest, diffundi. Cui viro si ætas Mathusalæ contingat, videtur ingens operæ pretium circa locupletandam Philosophiam facturus, ut hæc suas opes deinceps vix captura videatur. Obiter quoque Alberto placuit Monzambanum pungere, velut nesciverit, versus quam plagam mundi Rhenus Germaniam præterlabatur. Ejus defensionem si fas mihi sit suscipere, dixerim, data opera istum in principio libri sui falsi quid posuisse, ut eo facilius Italus crederetur, apud quos ingens fere inscitia exterarum regionum est. Unde &, quantum memini, nemo ex illis, qui eum scriptorem vellicarunt, de isto errato quid monuit, quod omnes data opera positum animadverterunt. Et si & mihi editiones sint visæ, quæ Rhenum ad occidentem, Danubium ad meridiem collocant. Sed si Paradisiacus doctor dignabatur Monzambanum legere, non debebat in proæmio subsistere, sed ad caput usque 8. §. 6 pergere, ubi aliquem locum inventurus erat, ex quo animi sui speciem perfectissime recognoscere licebat. Cui & non nihil lucis ex *Ensebi histor. Ecclesiastica* l. 8. c. 1. accidere poterat. Denique circa demonstrandam originem fontium egregiè se expedit Albertus, dum *Bernhardi Varenii* locum pro se adduxit, addito; *quæ doctissimi viri verba sensu carere, & à rerum natura abhorreere nemo dixit. Quippini? quis prohibet? aut quibus experimentis iste sententiam suam firmavit?*

Ista quidem ad Erotem Lipsicum, qua novi quid continere videbatur, reponeere placuit. Uter autem nostrum palmam sibi attribuere possit, non meum, aut Alberti est pronunciare, sed docti & cordati lectoris extra partium studia positi. Iste judicabit, num qua mihi aqua hæserit; num quæ Alberto à me opposita sunt, hic facillime discutere potuerit: utrum ego è quam plurimis ab Alberto motis pauca tantum, eaque non maximi momenti attigerim, reliquis ac potioribus insuper habitis? An non Albertus circa æuleos in me retorquendos simiam aut cuculum expresserit? Uter nostrum bonum disputatorem, an malitiosum sophistam; bonum & candidum virum, an Tartuffum egerit? utrum denique ad estimationem & splendorem Academix Lipsicæ ejusmodi Erotes Alberini multum collaturi sint?

F I N I S.

Datum der Entleihung bitte hier einstempeln!

28. Aug. 1995

10. Jan. 1997

Misc. 27 digitalisiert PPNi

34 3159171

SACHSISCHE LANDESBIBLIOTHEK

2 0094177

H. v. B. 1932

